

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่องการพัฒนาชุดกิจกรรมการเรียนรู้ เรื่อง การพินหนากั่วดิน โดยใช้ แหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ (นาฏศิลป์) สำหรับชั้นมัธยมศึกษา ปีที่ 2 ในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องตามลำดับดังนี้

1. หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 กลุ่มสาระการ เรียนรู้ศิลปะ (นาฏศิลป์)
2. แหล่งเรียนรู้
3. ภูมิปัญญาท้องถิ่น
4. ความรู้เกี่ยวกับการพินหนากั่ว
5. ชุดกิจกรรมการเรียนรู้
6. การหาคุณภาพชุดกิจกรรมการเรียนรู้
7. คำนึงประสิทธิผล
8. ความพึงพอใจ
9. บริบทของโรงเรียน
10. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551

หลักสูตรถือได้ว่าเป็นหัวใจสำคัญในการจัดการศึกษาเพราะหลักสูตรเปรียบเสมือน แม่บทของการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในทุกกระบวนการศึกษา และเป็นหลักสำคัญที่ทุก ฝ่ายต้องทำความเข้าใจให้ตรงกัน เพื่อใช้เป็นแนวทางในการนำไปสู่การจัดการเรียนการสอน ให้บรรลุวัตถุประสงค์ของการจัดการศึกษาตามที่กำหนดไว้

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 เป็นหลักสูตรที่เปิด โอกาสให้สถานศึกษาร่วมมือกับชุมชน ท้องถิ่น พัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น และสามารถพัฒนา หลักสูตรท้องถิ่นได้ทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ในสาระเพิ่มเติม (กระทรวงศึกษาธิการ. 2553 : 45) และในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นในกลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ นั้นผู้พัฒนาต้องมีความรู้ความ

เข้าใจในหลักสูตรกลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ดังนี้

1. มาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัดกลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ

กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะเป็นกลุ่มสาระที่ช่วยพัฒนาให้ผู้เรียนมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์มีจินตนาการทางศิลปะ ชื่นชมความงาม มีสุนทรียภาพ ความมีคุณค่า ซึ่งมีผลต่อคุณภาพชีวิตมนุษย์ กิจกรรมทางศิลปะช่วยพัฒนาผู้เรียนทั้งด้าน ร่างกาย จิตใจ สติปัญญา อารมณ์ สังคม ตลอดจนการนำไปสู่การพัฒนาสิ่งแวดล้อม ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความเชื่อมั่นในตนเอง อันเป็นพื้นฐานในการศึกษาต่อหรือประกอบอาชีพได้

กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ มุ่งพัฒนาให้ผู้เรียนเกิดความรู้ความเข้าใจ มีทักษะวิธีการทางศิลปะ เกิดความซาบซึ้งในคุณค่าของศิลปะเปิดโอกาสให้ผู้เรียนแสดงออกอย่างอิสระในศิลปะแขนงต่าง ๆ ประกอบด้วยสาระสำคัญคือ

สาระที่ 1 ทักษะศิลป์ มีความรู้ความเข้าใจองค์ประกอบศิลป์ ทักษะชุด สร้างและนำเสนอผลงานทางทัศนศิลป์จากจินตนาการ โดยสามารถใช้อุปกรณ์ที่เหมาะสม รวมทั้งสามารถใช้เทคนิค วิธีการของศิลปินในการสร้างงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ วิเคราะห์ วิพากษ์วิจารณ์คุณค่างานทัศนศิลป์ เข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างทัศนศิลป์ ประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรมเห็นคุณค่างานศิลปะที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่นภูมิปัญญาไทย และสากล ชื่นชม ประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน

สาระที่ 2 ดนตรี มีความรู้ความเข้าใจองค์ประกอบดนตรีแสดงออกทางดนตรีอย่างสร้างสรรค์ วิเคราะห์วิพากษ์วิจารณ์คุณค่าดนตรี ถ่ายทอดความรู้สึก ทางดนตรีอย่างอิสระ ชื่นชมและประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน เข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างดนตรี ประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรม เห็นคุณค่าดนตรีที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่นภูมิปัญญาไทย และสากล ร้องเพลง และเล่นดนตรีในรูปแบบต่าง ๆ แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับเสียงดนตรี แสดงความรู้สึกที่มีต่อดนตรีในเชิงสุนทรีย์ เข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างดนตรีกับประเพณีวัฒนธรรม และเหตุการณ์ในประวัติศาสตร์

สาระที่ 3 นาฏศิลป์ มีความรู้ความเข้าใจองค์ประกอบนาฏศิลป์ แสดงออกทางนาฏศิลป์อย่างสร้างสรรค์ ใช้ศัพท์เบื้องต้นทางนาฏศิลป์ วิเคราะห์วิพากษ์ วิจารณ์คุณค่า นาฏศิลป์ ถ่ายทอดความรู้สึก ความคิดอย่างอิสระ สร้างสรรค์การเคลื่อนไหวในรูปแบบต่าง ๆ ประยุกต์ใช้นาฏศิลป์ในชีวิตประจำวัน เข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างนาฏศิลป์กับประวัติศาสตร์

วัฒนธรรม เห็นคุณค่าของนาฏศิลป์ที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทย และสากล

สรุปได้ว่า กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ มี 3 สาระและ 6 มาตรฐานการเรียนรู้ ผู้วิจัยได้นำเนื้อหาในสาระที่ 3 สาระการเรียนรู้นาฏศิลป์ มาตรฐานที่ ศ 3.1 เข้าใจและแสดงออกทางนาฏศิลป์อย่างสร้างสรรค์ วิเคราะห์ วิพากษ์วิจารณ์คุณค่าทางนาฏศิลป์ถ่ายทอดความรู้สึก ความคิดอย่างอิสระ ชื่นชมและประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน มาตรฐานที่ ศ 3.2 เข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างนาฏศิลป์ ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม เห็นคุณค่าของนาฏศิลป์ที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทยและสากล เป็นสาระในการวิจัยในครั้งนี้

2. คุณภาพผู้เรียนจบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3

2.1 รู้และเข้าใจเรื่องที่สนทนาและหลักการออกแบบและเทคนิคที่หลากหลายในการ สร้างงานทัศนศิลป์ 2 มิติ และ 3 มิติ เพื่อสื่อความหมายและเรื่องราวต่าง ๆ ได้อย่างมีคุณภาพ วิเคราะห์รูปแบบเนื้อหาและประเมินคุณค่างานทัศนศิลป์ของตนเองและผู้อื่น สามารถเลือกงานทัศนศิลป์โดยใช้เกณฑ์ที่กำหนดขึ้นอย่างเหมาะสม สามารถออกแบบรูปภาพสัญลักษณ์ กราฟิกในการนำเสนอข้อมูลและมีความรู้ ทักษะที่จำเป็นด้านอาชีพที่เกี่ยวข้องกับงานทัศนศิลป์

2.2 รู้และเข้าใจการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาการของงานทัศนศิลป์ของชาติและท้องถิ่นแต่ละยุคสมัย เห็นคุณค่างานทัศนศิลป์ที่สะท้อนวัฒนธรรมและสามารถเปรียบเทียบงานทัศนศิลป์ที่มาจากยุคสมัยและวัฒนธรรมต่าง ๆ

2.3 รู้และเข้าใจถึงความแตกต่างทางด้านเสียง องค์ประกอบ อารมณ์ ความรู้สึกของบทเพลงจากวัฒนธรรมต่าง ๆ มีทักษะในการร้อง บรรเลงเครื่องดนตรี ทั้งเดี่ยวและเป็นวงโดยเน้นเทคนิคการร้องบรรเลงอย่างมีคุณภาพ มีทักษะในการสร้างสรรค์บทเพลงอย่างง่าย อ่านเขียนโน้ตในบันไดเสียงที่มีเครื่องหมาย แปลงเสียงเบื้องต้นได้ รู้และเข้าใจถึงปัจจัยที่มีผลต่อรูปแบบของผลงานทางดนตรี องค์ประกอบของผลงานด้านดนตรีกับศิลปะแขนงอื่น แสดงความคิดเห็นและบรรยายอารมณ์ความรู้สึกที่มีต่อบทเพลง สามารถนำเสนอบทเพลงที่ชื่นชอบได้อย่างมีเหตุผล มีทักษะในการประเมินคุณภาพของบทเพลงและการแสดงดนตรี รู้ถึงอาชีพต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับดนตรีและบทบาทของดนตรีในธุรกิจบันเทิง เข้าใจถึงอิทธิพลของดนตรีที่มีต่อบุคคลและสังคม

2.4 รู้และเข้าใจที่มา ความสัมพันธ์ อิทธิพลและบทบาทของดนตรีแต่ละวัฒนธรรมในยุคสมัยต่าง ๆ วิเคราะห์ปัจจัยที่ทำให้งานดนตรีได้รับการยอมรับ

2.5 รู้และเข้าใจการใช้นาฏยศัพท์หรือศัพท์ทางการละครในการแปลความและสื่อสาร ผ่านการแสดง รวมทั้งพัฒนารูปแบบการแสดง สามารถใช้เกณฑ์ง่าย ๆ ในการพิจารณาคุณภาพการแสดง วิเคราะห์เปรียบเทียบงานนาฏศิลป์ โดยใช้ความรู้เรื่ององค์ประกอบทางนาฏศิลป์ร่วมจัดการแสดง นำแนวคิดของการแสดงไปปรับใช้ในชีวิตประจำวัน

2.6 รู้และเข้าใจประเภทละครไทยในแต่ละยุคสมัย ปัจจัยที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงของนาฏศิลป์ไทย นาฏศิลป์พื้นบ้าน ละครไทย และละครพื้นบ้าน เปรียบเทียบลักษณะเฉพาะของการแสดงนาฏศิลป์จากวัฒนธรรมต่าง ๆ รวมทั้งสามารถออกแบบและสร้างสรรค์อุปกรณ์เครื่องแต่งกายในการแสดงนาฏศิลป์และละคร มีความเข้าใจ ความสำคัญ บทบาทของนาฏศิลป์และละครในชีวิตประจำวัน

ตารางที่ 1 ตารางวิเคราะห์สาระการเรียนรู้ศิลปะ (นาฏศิลป์) ช่วงชั้นที่ 3 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2

มาตรฐานการเรียนรู้	ตัวชี้วัด มาตรฐานชั้นปี มัธยมศึกษาปีที่ 2
สาระที่ 3 นาฏศิลป์ มาตรฐาน ศ 3.1 เข้าใจ และแสดงออกทางนาฏศิลป์อย่างสร้างสรรค์ วิเคราะห์วิพากษ์วิจารณ์คุณค่านาฏศิลป์ ถ่ายทอดความรู้สึก ความคิดอย่างอิสระ ชื่นชม และประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน	1. อธิบายการบูรณาการศิลปะแขนงอื่น ๆ กับการแสดง 2. สร้างสรรค์การแสดง โดยใช้องค์ประกอบนาฏศิลป์และการละคร 3. วิเคราะห์การแสดงของตนเองและผู้อื่น โดยใช้นาฏยศัพท์หรือศัพท์ทางการละครที่เหมาะสม 4. เสนอข้อคิดเห็น ในการปรับปรุงการแสดง 5. เชื่อมโยงการเรียนรู้ระหว่างนาฏศิลป์และการละครกับสาระการเรียนรู้อื่น ๆ
มาตรฐาน ศ 3.2 เข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างนาฏศิลป์ ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมเห็นคุณค่าของนาฏศิลป์ที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทยและสากล	1. เปรียบเทียบลักษณะเฉพาะของการแสดงนาฏศิลป์จากวัฒนธรรมต่าง ๆ 2. ระบุหรือแสดงนาฏศิลป์นาฏศิลป์พื้นบ้าน ละครไทย ละครพื้นบ้าน หรือมหรสพอื่น ที่เคยนิยมกันในอดีต 3. อธิบายอิทธิพลของวัฒนธรรมที่มีผลต่อเนื้อหาของละคร

สรุปได้ว่า กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ สาระนาฏศิลป์ ที่ผู้วิจัย นำมาใช้ในการวิจัยคือ มาตรฐานที่ 3.1 เข้าใจ และแสดงออกทางนาฏศิลป์อย่างสร้างสรรค์ วิเคราะห์ วิพากษ์วิจารณ์ คุณค่านาฏศิลป์ ถ่ายทอดความรู้สึก ความคิดอย่างอิสระ ชื่นชม และประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันตามตัวชี้วัดที่ 3.1.1, 3.1.2, 3.1.3, 3.1.4, 3.1.5 และมาตรฐานที่ 3.2 เข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างนาฏศิลป์ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมเห็นคุณค่าของนาฏศิลป์ที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทยและสากล ตัวชี้วัดที่ ครูผู้สอนสามารถจัดชุดเรียนการสอนขึ้นได้เอง เพื่อสร้างจิตสำนึก ปลูกฝังให้นักเรียนรักและหวงแหนภูมิปัญญาที่มีอยู่ในท้องถิ่น และถ่ายทอดผลงานทางด้านนาฏศิลป์อย่างสร้างสรรค์

แหล่งเรียนรู้

แหล่งเรียนรู้ เป็นสถานที่ให้ความรู้ในชุมชนที่มีการใช้เพื่อการดำเนินวิถีชีวิตที่ได้ผลมาในอดีต สามารถดำรงความสันติสุขแก่บุคคล ครอบครัว และชุมชน ตลอดจนความมีคุณภาพอยู่ร่วมกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้อย่างผสมกลมกลืน เป็นกระบวนการพัฒนาที่ได้เน้นการมีส่วนร่วม มีนักวิชาการ ได้ให้ความหมายของแหล่งเรียนรู้ ดังนี้

1. ความหมายของแหล่งเรียนรู้

กรมวิชาการ (2545 ก : ไม่มีเลขหน้า) ได้ให้นิยามความหมายของแหล่งเรียนรู้ว่า หมายถึง แหล่งข้อมูลข่าวสารสารสนเทศ และประสบการณ์ที่สนับสนุนส่งเสริมให้ผู้เรียนได้รู้ ได้เรียน แสวงหาความรู้ และเรียนรู้ด้วยตนเองตามอัธยาศัยอย่างกว้างขวางและต่อเนื่อง เพื่อเสริมสร้างให้ผู้เรียนเกิดกระบวนการการเรียนรู้ นอกจากนั้นยังมีนักวิชาการ ได้ให้คำนิยามแหล่งเรียนรู้ ไว้ดังนี้

เนาวรัตน์ ลิขิตวัฒนเศรษฐ (2544 : 28) ได้กล่าวถึงแหล่งเรียนรู้ว่า คือ ถิ่น ที่อยู่บริเวณ บ่อเกิด แห่ง ที่ หรือศูนย์รวบรวมความรู้ที่ให้เข้าไปศึกษาหาความรู้ ความเข้าใจ และความชำนาญในความหมายนี้ แหล่งเรียนรู้อาจเป็นได้ทั้งธรรมชาติหรือสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นเป็นทั้งบุคคล สิ่งมีชีวิตและไม่มีชีวิต แหล่งเรียนรู้อาจอยู่ในห้องเรียนหรือนอกห้องเรียน ในโรงเรียน เช่น ชุดการสอน จัดการเรียนการสอนแบบศูนย์การเรียน บทเรียนสำเร็จรูป การทดลองสอน มีมุมค้นคว้า มุมปฏิบัติ ฝึกปฏิบัติ มีป้ายความรู้ เป็นต้น ภายในโรงเรียนหรือนอกบริเวณ โรงเรียน เช่น บริเวณ โรงเรียนที่ถูกจัดไว้เป็นระเบียบมีดิน ไม้ใบหญ้า มีห้องสมุด ห้องพิพิธภัณฑ์ สวนสมุนไพรหรือ สวนวิทยาศาสตร์ เป็นต้น สำหรับแหล่งเรียนรู้

นอกโรงเรียนหรือรอบโรงเรียนภายในชุมชนหรือห่างไกลออกไป เช่นวัฒนธรรม
ชนบธรรมเนียมประเพณี อาชีพ และภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งสอดคล้องกับ สุวิทย์ มูลคำ และ
อรรถชัย มูลคำ (2545 : 107-108) ได้ให้ความหมายแหล่งเรียนรู้ชุมชนว่า หมายถึง

1. สถาบันของชุมชนที่มีอยู่แล้วในวิถีชีวิตและการทำมาหากินในชุมชนเช่นวัด
โบสถ์ วิหาร ศาลาการเปรียญในวัด ซึ่งเป็นสถานที่ทำบุญตามประเพณี ตลาด ร้านขายของชำ
ลานนวดข้าว โรงเรียนขนาดเล็กในหมู่บ้าน ป่า ห้วย หนอง คลอง บึง ที่ชาวบ้านไปหาเก็บ
หน่อไม้ เก็บเห็ด หาปลา

2. สถานที่หรือสถาบันที่รัฐและประชาชนจัดตั้งขึ้น เช่น อุทยานการศึกษาในวัด
และชุมชน อุทยานประวัติศาสตร์ อุทยานแห่งชาติทางทะเล อุทยานแห่งชาติในท้องถิ่น
แถบภูเขาศูนย์วัฒนธรรม ศูนย์ศิลปอาชีพ ศูนย์เยาวชน ศูนย์หัตถกรรมชุมชน หอสมุด
ห้องสมุดประชาชนพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น พิพิธภัณฑ์พื้นบ้าน พิพิธภัณฑ์ธรรมชาติเกี่ยวกับ สัตว์
พืช ดิน หิน แร่ เป็นต้น

3. สื่อเทคโนโลยีที่มีอยู่ในโรงเรียน เช่น วัสดุทัศน ภาพสไลด์ โปรแกรมสำเร็จ
รูปภาพยนตร์ หุ่นหรือภาพจำลอง ของจริง เป็นต้น

4. สื่อเอกสารสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ ที่มีอยู่ในโรงเรียนและชุมชน เช่น หนังสือ วารสาร
สารานุกรม ตำรายาพื้นบ้าน ภาพจิตรกรรมฝาผนัง ภาพถ่าย เป็นต้น

5. ภูมิปัญญาท้องถิ่น ในชุมชน เช่น ผู้นำทางศาสนา เกษตรกรศิลปิน หมอ
พื้นบ้าน ผู้นำชุมชน ปราชญ์ชาวบ้าน เป็นต้น

สรุปแหล่งเรียนรู้ หมายถึง สิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ที่สามารถนำมาจัดกิจกรรมให้กับ
ผู้เรียนเพื่อปลูกจิตสำนึกให้นักเรียนรักและหวงแหนสิ่งที่มีอยู่ในท้องถิ่น เพื่ออนุรักษ์ไว้ให้กับ
ชนรุ่นต่อไป

2. ลักษณะแหล่งเรียนรู้

ลักษณะของแหล่งเรียนรู้ เป็นสถานที่ต่าง ๆ ที่อยู่โดยรอบที่สามารถให้คนไปศึกษา
หาความรู้ ด้วยตนเองได้ โดยที่สามารถเกิดองค์ความรู้ด้วยตนเอง

เนาวรัตน์ ลิขิตวัฒน์เศรษฐ (2544 : 29) ได้กล่าวถึงลักษณะแหล่งเรียนรู้ไว้ดังนี้ คือ

1. จัดบรรยากาศในแหล่งเรียนรู้ให้เป็นสภาพจริง/เหมือนสภาพจริง
2. จัดทรัพยากรในแหล่งเรียนรู้ให้พอเพียง
3. ปรับสภาพของสถานที่เรียนให้ผู้เรียนเรียนด้วยตนเองมากที่สุด
4. จัดบริเวณ โรงเรียนให้เกิดแหล่งเรียนรู้และสนับสนุนการเรียนรู้

5. จัดศูนย์วิทยบริการให้เป็นแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย

6. จัดกิจกรรมส่งเสริมการใช้แหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย โดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

7. มีการร่วมมือกันระหว่างโรงเรียน และชุมชนดูแลสภาพแวดล้อมให้เป็นแหล่งเรียนรู้ทั้งในและนอกโรงเรียน

3. หลักการพื้นฐานและวัตถุประสงค์ของการจัดแหล่งเรียนรู้

สุวิทย์ มูลคำ และอรทัย มูลคำ (2545 : 108) ได้อธิบายถึงหลักการพื้นฐานและวัตถุประสงค์ของการจัดแหล่งเรียนรู้ ดังต่อไปนี้

1. หลักการพื้นฐาน ของการจัดแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนมี 4 ประการ คือ

1.1 การเรียนรู้ที่เกิดขึ้นได้กับทุกคนในทุกสถานที่ ทุกเวลา

1.2 แหล่งเรียนรู้ของชุมชนมีอยู่มากมายทั้งที่เป็นองค์กรจัดตั้ง สถาบันชุมชนวิถีชีวิต การทำมาหากิน ประเพณี พิธีกรรมและสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ

1.3 การเรียนรู้ที่ดี เกิดขึ้นจากการที่ทุกฝ่ายสร้าง เครือข่ายเชื่อมโยง ประสพการณ์ให้เกิดสังคมการเรียนรู้และสังคมคุณธรรม

1.4 การเรียนรู้จากแหล่งเรียนรู้ในชุมชนและธรรมชาติ เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่มีความสุข สร้างสรรค์ความคิดและประสพการณ์ชีวิตที่มีคุณค่า

2. วัตถุประสงค์ ของการจัดแหล่งการเรียนรู้ในโรงเรียน มี 6 ประการ คือ

2.1 เพื่อฝึกทักษะกระบวนการต่าง ๆ ให้กับผู้เรียน

2.2 เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียน ได้เรียนรู้ตามสภาพความเป็นจริงจากแหล่งเรียนรู้ในชุมชนและธรรมชาติ ทำให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ เจตคติที่ดีต่อแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ

2.3 เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนเชื่อมโยงสิ่งที่ได้เรียนรู้กับวิถีชีวิตจริง

2.4 เพื่อเชื่อมโยงความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดระหว่างโรงเรียนกับชุมชน

2.5 เพื่อปลูกฝังให้ผู้เรียนรู้จักรักท้องถิ่น มองเห็นคุณค่าและปัญหาของชุมชนของตนเองและพร้อมที่จะเป็นสมาชิกที่ดีของชุมชน ตลอดจนการมองเห็นคุณค่า และอนุรักษ์ธรรมชาติ

2.6 เพื่อปลูกฝังจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่น

4. วิธีการจัดแหล่งการเรียนรู้ในชุมชน และธรรมชาติ

สถานที่ในชุมชนและธรรมชาติสามารถนำมาใช้เป็นแหล่งเรียนรู้ได้โดยต้องมีวิธีการจัดแหล่งเรียนรู้ให้เหมาะสม

ศุวิทย์ มูลคำ และอรทัย มูลคำ (2545 : 108) ได้เสนอวิธีการจัดแหล่งเรียนรู้ไว้ 4 ประการ คือ

1. ควรมีการสำรวจและจัดทำทะเบียน และแผนผังหรือแผนที่ของแหล่งเรียนรู้ ทั้งที่เป็นสถานที่ บุคลากรและสื่อต่าง ๆ เช่น

- 1.1 แหล่งวิทยาการในชุมชน
- 1.2 แหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม
- 1.3 แหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมและศาสนา
- 1.4 แหล่งเรียนรู้ทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี
- 1.5 แหล่งเรียนรู้จากสิ่งพิมพ์ สื่อโสตทัศน์และสื่ออิเล็กทรอนิกส์
- 1.6 ศูนย์เผยแพร่ข่าวสาร เหตุการณ์ในชุมชน
- 1.7 วิธีการดำเนินชีวิต
- 1.8 ภูมิปัญญาท้องถิ่น หรือภูมิปัญญาชาวบ้าน

2. ควรสร้างความเข้าใจและขอความร่วมมือกับทุกฝ่าย ที่เกี่ยวข้อง โดยการจัด ประชุมเสวนากันอย่างแพร่หลายเกี่ยวกับแหล่งการเรียนรู้ในชุมชนและธรรมชาติ

3. ควรจัดทำแนวทางการดำเนินงานเกี่ยวกับแหล่งเรียนรู้และผู้เกี่ยวข้อง

- 3.1 การสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างสถานศึกษากับแหล่งเรียนรู้
- 3.2 การวางแผนและการติดต่อประสานงาน
- 3.3 การกำหนดจุดประสงค์ และสาระการเรียนรู้
- 3.4 การวางแผนวิธีการศึกษาหาความรู้และการจัดกิจกรรมต่าง ๆ
- 3.5 การกำหนดวิสัยบทบาทผู้บริหาร ครู บุคลากรอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง
- 3.6 การกำหนดมาตรฐานการป้องกันและการประกันความปลอดภัยโดยอาจ

แสวงหารูปแบบการประกันภัยที่ประหยัด และมีประสิทธิภาพให้กับผู้เรียน

3.7 การสรุปสาระการวัด และประเมินผลการเรียนรู้

4. นำเสนอตัวอย่าง โรงเรียน ที่จัดกิจกรรมการศึกษาจากแหล่งการเรียนรู้ใน ชุมชนและธรรมชาติ ได้ดีและประสบความสำเร็จ

5. บทบาทของผู้บริหารและครูในการใช้แหล่งเรียนรู้

การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน โดยใช้แหล่งเรียนรู้ที่มีอยู่ในท้องถิ่นผู้บริหารและ ครูผู้สอนควรมีบทบาทหน้าที่ในการใช้แหล่งเรียนรู้ ได้มีผู้กล่าวถึงบทบาทหน้าที่ไว้ดังนี้

เนาวรัตน์ ลิขิตวัฒนเศรษฐ (2544 : 29-32) ได้กล่าวถึงบทบาทของผู้บริหาร

และครูในการใช้แหล่งเรียนรู้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด คือ

1. บทบาทของผู้บริหาร

1.1 กำหนดนโยบายส่งเสริมสนับสนุนการจัดทำ จัดสร้าง หรือพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียน

1.2 ส่งเสริมการพัฒนาบุคลากรให้มีความรู้ และประสบการณ์การจัดและการใช้แหล่งเรียนรู้ในโรงเรียน

1.3 สนับสนุนให้บุคลากรทุกฝ่ายมีส่วนร่วมในการนำเสนอผลงานการใช้นวัตกรรมที่เกิดจากการใช้แหล่งเรียนรู้ในโรงเรียน

1.4 กำกับ ติดตาม ดูแล และประเมินผลกระทบทบการจัดการเรียนการสอน โดยใช้แหล่งเรียนรู้ในโรงเรียน

2. บทบาทของครู

2.1 เตรียมกิจกรรมการเรียนการสอนที่ใช้แหล่งเรียนรู้ร่วมกับผู้เรียน

2.2 จัดสิ่งแวดล้อมและบรรยากาศในแหล่งเรียนรู้ที่จูงใจ และเสริมแรงให้เกิดการเรียนรู้

2.3 เอาใจใส่ผู้เรียนเป็นรายบุคคลและแสดงความเมตตาแก่นักเรียนอย่างทั่วถึง

2.4 จัดกิจกรรม และสถานการณ์ในแหล่งเรียนรู้ให้ผู้เรียน ได้คิด และแสดงออกอย่างสร้างสรรค์

2.5 ส่งเสริมให้ผู้เรียน ใฝ่หาความรู้ด้วยตนเอง จากแหล่งเรียนรู้สอดคล้องกับศิวิทย์ มูลคำ และอรทัย มูลคำ (2545 : 109) ที่ให้ผู้เรียน ได้สืบค้น ค้นคว้า เก็บข้อมูล และอภิปรายกลุ่มเพื่อให้ได้ข้อมูลที่จะนำมาวิเคราะห์ และสร้างความรู้ ความเข้าใจด้วยตัวผู้เรียนเอง ตลอดจนให้ผู้เรียนสร้างองค์ความรู้ ความเข้าใจ และสร้างประสบการณ์การเรียนรู้ลงมือปฏิบัติการแสวงหาความรู้ด้วยตนเองจนเกิดความเชื่อมั่นก่อน จึงจะได้จัดประสบการณ์การเรียนรู้ที่ให้นักเรียนลงมือปฏิบัติเองหรือผู้เรียนเป็นเจ้าของการเรียนรู้กันอย่างมีประสิทธิภาพ

2.6 ใช้แหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย และเชื่อมโยงกับประสบการณ์ในชีวิตจริง

2.7 ฝึกให้ผู้เรียนประเมินเพื่อพัฒนา และปรับปรุงตนเองด้านการเรียนรู้จริงจากแหล่งเรียนรู้

2.8 จัดโอกาสให้นักเรียนนำเสนอผลงาน ที่เป็นผลจากการสร้างความรู้ด้วยตนเองจากแหล่งเรียนรู้

2.9 ต้องเป็นผู้ใฝ่รู้ใฝ่เรียน มีความกระตือรือร้นในการพัฒนาตนเอง ติดตามข่าวสารทันเหตุการณ์ เป็นผู้มีฉันทะในการเรียนรู้ หรือบุคคลแห่งการเรียนรู้ ในทุกกิจกรรมของการพัฒนาการเรียนการสอน จนเกิดเป็นการเรียนรู้แบบร่วมกันระหว่างครูกับนักเรียน ศึกษาทำความเข้าใจกับสภาพพื้นที่ เจตคติ ความเชื่อ ความหลากหลายของวัฒนธรรม ศาสนา วิถีชีวิต ความเป็นอยู่การประกอบอาชีพของชุมชน เพื่อเชื่อมโยงแหล่งประสบการณ์กับการจัดการเรียนรู้ตลอดจนต้องเป็นกัลยาณมิตรสร้างความสัมพันธ์อันดีกับบุคลากรในชุมชน (สุวิทย์ มูลคำ และอรทัย มูลคำ, 2545 : 109)

สรุปการที่จะนำแหล่งเรียนรู้ในชุมชนมาใช้ประโยชน์กับผู้เรียน ได้จะต้องได้รับความร่วมมือของบุคลากรต่าง ๆ ภายในชุมชน และโรงเรียนซึ่งจะทำหน้าที่หรือบทบาทแตกต่างกัน ไปเช่น ผู้บริหารมีบทบาทในการกำหนดนโยบาย จัดหาทุนทรัพย์ กำกับ ติดตาม ดูแลอย่างใกล้ชิด ครูมีบทบาทในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ในการใช้แหล่งเรียนรู้ กระตุ้นให้เกิดแรงจูงใจเสริมแรงในการเรียนรู้ คอยเอาใจใส่ดูแลนักเรียน ให้ความช่วยเหลือ และจัดกิจกรรมที่หลากหลายเชื่อมโยงกับชีวิตประจำวัน ตลอดจนเปิดโอกาสให้นักเรียนได้แสดงออกอย่างเต็มความสามารถ แหล่งการเรียนรู้เมื่อทุกคนได้กระทำตามบทบาทของตนเอง แล้วการใช้แหล่งเรียนรู้ ก็จะเกิดประสิทธิภาพมากที่สุดผลสุดท้ายก็เกิดขึ้นกับนักเรียน ได้ฝึกทักษะกระบวนการต่าง ๆ มีความผูกพันรักรักและห่วงแหนภูมิปัญญาในท้องถิ่น และได้ร่วมกันสร้างอัตลักษณ์ที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น ไว้ให้กับชนรุ่นหลังต่อไป

6. แหล่งเรียนรู้ในชุมชนบ้านค่านางตุ้มและบ้านโนนสวรรค์ มีดังนี้

หมู่บ้านค่านางตุ้มและหมู่บ้าน โนนสวรรค์เป็นชุมชนหนึ่งที่ตั้งอยู่ในอำเภอเมยวดี จังหวัดร้อยเอ็ด ซึ่งอยู่ในส่วนปกครองของเทศบาลตำบลบุ่งเลิศ มีขอบเขตพื้นที่ ดังนี้

6.1 ที่ตั้งและขนาด

ทิศเหนือ ติดกับ ตำบลเหล่าไสงาม อำเภอภูจินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์
 ทิศใต้ ติดกับ ตำบลชมสะอาด ตำบลเมยวดี อำเภอเมยวดี จังหวัดร้อยเอ็ด
 ทิศตะวันออก ติดกับ ตำบลภูเขาทอง อำเภอหนองพอก จังหวัดร้อยเอ็ด
 ทิศตะวันตก ติดกับ ตำบลสมสะอาด อำเภอภูจินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์

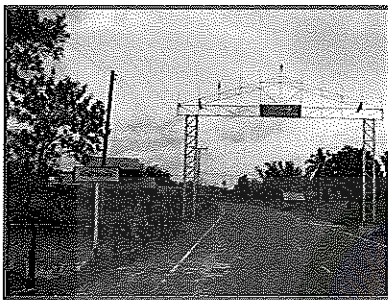
6.2 สภาพทั่วไปของท้องถิ่น

สภาพพื้นที่โดยทั่วไปเป็นเนินสลับที่ราบลุ่มเหมาะแก่การปลูกพืชไร่ในที่เนินและ ที่นาในที่ลุ่ม มีเนื้อที่ทั้งหมด 15,830 ไร่

บ้านค่านางตุ้ม มีจำนวนประชากร 1,421 คน และจำนวนหลังคาเรือน 236 หลังคาเรือน

บ้านโนนสวรรค์ มีจำนวนประชากร 1,078 คน และจำนวนหลังคาเรือน 208 หลังคาเรือน

6.3 อาชีพหลักของคนในท้องถิ่น คือ การทำนา และอาชีพปลูกถั่วลิสง บ้านค่านางตุ้ม และบ้านโนนสวรรค์ เป็นชุมชนเก่าแก่ ตั้งมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2452 ประกอบด้วย 2 หมู่บ้าน ได้แก่

หมู่ 5 บ้านค่านางตุ้ม

หมู่ 6 บ้านโนนสวรรค์

แผนภาพที่ 2 เส้นทางการคมนาคม บ้านค่านางตุ้ม, บ้านโนนสวรรค์

6.4 ความรู้เกี่ยวกับการปลูกถั่วลิสง

ถั่วลิสงเป็นพืชตระกูลถั่วที่ให้ประโยชน์ทั้งเป็นพืชบำรุงดิน และขายเป็นรายได้สำหรับเกษตรกร นำมาปลูกหลังเก็บเกี่ยวข้าวได้ทั้งในพื้นที่อาศัยน้ำชลประทานและไม่อาศัยน้ำชลประทาน แต่การปลูกถั่วลิสงหลังเก็บเกี่ยวข้าวโดยไม่อาศัยน้ำชลประทานสามารถทำได้ในบางพื้นที่เท่านั้น สำหรับท้องถิ่นบ้านค่านางตุ้ม บ้านโนนสวรรค์ และชุมชนใกล้เคียง ในฤดูฝนจะปลูกตามไร่สลับกับการปลูกมัน หรือ การปลูกอ้อย เพื่อป้องกันดินเสื่อมโทรม ส่วนในฤดูแล้งจะปลูกในนาข้าวหลังฤดูกาลเก็บเกี่ยว โดยอาศัยน้ำจากห้วย หนอง คลอง บึง และฝายน้ำล้น เป็นต้น ผลผลิตที่ได้มีคุณภาพสูง พ่อค้ารับซื้อในราคาที่สูง ราคาจะอยู่ประมาณ 150-200 บาท/ปี๊บ สร้างรายได้เสริมเป็นอย่างดีให้แก่คนในท้องถิ่น โดยมีรายได้ประมาณ 20,000 – 70,000 บาทต่อครัวเรือน จึงเป็นที่นิยมปลูกกันทุกครัวเรือน การปลูกถั่วลิสงมีวิธีการปลูก ดังนี้

6.5 การเลือกพื้นที่ปลูก

พื้นที่ทำนาที่สามารถปลูกถั่วลิสงได้ดีโดยไม่อาศัยน้ำชลประทานตลอดฤดูกาล จะต้องมียกระดับน้ำได้ผิวดินต้นในช่วงฤดูแล้งหลังเก็บเกี่ยวข้าว หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือมีความชื้นในดินดีในช่วงฤดูแล้ง กล่าวโดยทั่วไปพื้นที่นาดังกล่าวระดับน้ำได้ผิวดินจะค่อย ๆ ลดลงอย่างช้า ๆ หลังเก็บเกี่ยวข้าว ซึ่งจะอยู่ลึกไม่เกิน 1.50 – 2.00 เมตร ในช่วงเดือนมีนาคม – เมษายน

6.6 การปลูก

นอกจากระดับน้ำได้ผิวดินต้นจะเป็นปัจจัยกำหนดความสำเร็จของการปลูกพืชฤดูแล้งในนาหลังเก็บเกี่ยวข้าวโดยไม่อาศัยน้ำชลประทานแล้ว การเตรียมดิน การเตรียมเมล็ด ความลึกของการปลูก และการใช้วัสดุคลุมดินก็มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการเพิ่มผลผลิตของการปลูกพืชฤดูแล้งในนาโดยไม่อาศัยน้ำชลประทาน

6.7 การเตรียมดิน

หลังการเก็บเกี่ยวข้าวเสร็จแล้วรีบตัดตอซังข้าวออกจากแปลงนาและเก็บไว้ที่คันทนา การตัดตอซังข้าวออกจากแปลงนาจะช่วยให้น้ำที่ขังอยู่ในแปลงนา (ถ้ามี) หรือความชื้นหน้าดินที่มากเกินไปแห้งเร็วขึ้นพอเหมาะสำหรับการไถพรวน ระดับความชื้นที่เหมาะสมจะอยู่ที่ระดับความจุชื้นสนาม (Field capacity) ซึ่งเกษตรกรเรียกว่า ดินแห้งพอด ๆ การไถพรวนดินจะทำ 3-4 ครั้ง โดยไถแต่ละครั้งจะคราดทับที่และตากดินให้แห้งนาน 5-7 วัน แล้วจึงไถรอบต่อไป หน้าดินจะอยู่ในสภาพร่วนซุย จึงเป็นการตัดสายน้ำไม่ให้ความชื้นสูญเสี้ออกไปจากดินชั้นลึก และเหมาะสมที่ถั่วลิสงจะแทงเข็มลงไปดินเพื่อเจริญเติบโตเป็นฝัก

6.8 การเตรียมเมล็ด

ก่อนปลูกควรนำเมล็ดที่แกะเปลือกออกแล้วมาหุ้มด้วยผ้าที่เปียกชื้นนาน 1 วัน เพื่อเร่งการงอกของเมล็ด เมื่อปลูกลงในดินเมล็ดจะงอกเร็วขึ้นและงอกพร้อมกัน อัตราการงอกของเมล็ดสูง การงอกของเมล็ดได้เร็วจะทำให้พืชสามารถแข่งขันกับวัชพืชได้ดี การย่นระยะ เวลาการงอกจะส่งผลให้ช่วงฤดูปลูกสั้น พืชได้ใช้ความชื้นที่มีอยู่ในดินอย่างจำกัดเพียงพอตลอดฤดูปลูก

6.9 ความลึกของการปลูกและการใช้ตอซังข้าวคลุมดิน

ควรหยอดเมล็ดลงในร่องหรือหลุมลึก 10-15 เซนติเมตร การปลูกลึกทำให้ราก ถั่วลิสงหยั่งลงไปดินได้ลึกเพื่อดูดความชื้นในดินชั้นล่างได้มาก การใช้ตอซังข้าวที่ตัดออกแล้วนำกลับมากลุมดินหลังจากปลูกถั่วลิสงได้ประมาณ 10-15 วัน จะช่วยรักษาความชื้นใน

ดินไว้ได้นาน

6.10 การใส่ปุ๋ย

การปลูกถั่วลิสงหลังเก็บเกี่ยวข้าวอาจจะไม่ใส่ปุ๋ยเคมีก็ได้โดยอาศัยปุ๋ยที่เหลือตกค้างจากการที่ใส่ให้กับข้าว แต่ถ้าจะให้ได้ผลผลิตสูงขึ้นควรใส่ปุ๋ยเคมีสูตร 15-15-15 อัตรา 25 กิโลกรัมต่อไร่ โดยในร่องพร้อมกับการหยอดเมล็ด

6.11 การกำจัดวัชพืช

กล่าวโดยทั่วไป การปลูกถั่วลิสงในฤดูแล้งโดยไม่ให้น้ำชลประทานจะมีวัชพืชน้อยมาก ในกรณีที่วัชพืชเกิดขึ้นให้ใช้มือถอนออกจากแปลง

6.12 การป้องกันกำจัดโรคและแมลง

ศัตรูพืชที่สำคัญในการปลูกถั่วลิสงก็คือ เฝี้ยงดิน แต่การปลูกถั่วลิสงหลังเก็บเกี่ยวข้าวโดยที่ดินผ่านสภาพน้ำขังมาก่อนจะมีปัญหาเฝี้ยงดินน้อย

6.13 การเก็บเกี่ยว

ใช้มือถอนต้นจากดินแล้วปลิดฝักออกจากต้น ถ้าดินแน่นให้ใช้จอบขุด เมื่อปลิดฝักออกจากต้นแล้ว นำฝักถั่วลิสงตากแดด แล้วนำไปขายต่อไป หรืออาจจะขายในรูปของฝักสดก็ได้ ต้นถั่วลิสงที่ปลิดฝักออกแล้วทิ้งเศษซากไว้ในแปลงนาเพื่อเป็นปุ๋ยสำหรับข้าวต่อไป

6.14 ประโยชน์ของถั่วลิสง

ถั่วลิสงเป็นพืชที่มีคุณค่าทางด้านการบำรุงร่างกายสูงกล่าวกันว่าช่วยให้คนมีอายุยืน จนได้รับสมญานามว่าเป็นพืชอายุวัฒนะ ถั่วลิสงมีโปรตีนสูงประมาณ 30% จะเป็นรองก็แต่ถั่วเหลืองเท่านั้น ปริมาณโปรตีนในถั่วลิสงสูงกว่าในข้าวสาลี 1 เท่า สูงกว่าข้าว 3 เท่า เมื่อเทียบกับไข่ไก่ นมวัว เนื้อสัตว์แล้ว ก็ไม่ด้อยกว่ากัน ในถั่วลิสงเป็นโปรตีนที่ร่างกายสามารถดูดซึมไปใช้ได้ง่าย ร่างกายสามารถดูดซึมไปใช้ได้ถึง 90% นอกจากนี้ ถั่วลิสงยังประกอบไปด้วยกรดอะมิโนที่จำเป็นสำหรับร่างกาย 8 ชนิด ในอัตราที่เหมาะสม ถั่วลิสงยังมีไขมัน วิตามิน บี 2 โคลีน (Choline) กรดไขมันที่ไม่อิ่มตัว เมธิโอนีน (Methionine) และวิตามิน เอ-บี-อี-เค แคลเซียม เหล็ก และธาตุอื่น ๆ การบริโภคน้ำมันถั่วลิสงเป็นประจำ จะทำให้โคเลสเตอรอลในตับสลายตัวเป็นกรดน้ำดี (Bileacid) ไม่เพียงแต่ลดโคเลสเตอรอลลงเท่านั้น ยังเป็นการป้องกันหลอดเลือดตีบ และโรคหัวใจของคนในวัยกลางวันและวัยสูงอายุได้ ถั่วลิสงเป็นพืชที่ทุกคนกินได้ เด็ก ๆ กินแล้วเสริมความจำ ช่วยในการเจริญเติบโต ส่วนคนแก่ช่วยบำรุงร่างกาย นอกจากนี้ยังนำถั่วลิสงมาปรุงเป็นตำรับยารักษาโรคต่าง ๆ ได้มากมาย (<http://www.mindcyber.com/content/data/5/0058-1.html>)

สรุป ผู้วิจัยได้นำเอาอาชีพเกษตรกรรม คือการปลูกถั่วลิสง มาใช้ในการวิจัย เพื่อให้ผู้เรียน ได้เรียนรู้ขั้นตอนวิธีการเก็บเกี่ยวถั่วลิสงด้วยทำรำนากุศัลป์พื้นบ้านอีสานที่อ่อนช้อยสวยงาม มุ่งเน้นให้ผู้เรียนมีความเข้าใจ ทักษะการปฏิบัติและการมีเจตคติที่ดี ต่อการสืบสานภูมิปัญญา นากุศัลป์และดนตรีพื้นบ้านของท้องถิ่น โดยผ่านกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้ชุดกิจกรรมการเรียนรู้ทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้แบบองค์รวมและสามารถเชื่อมโยงสู่ชีวิตประจำวันได้

ภูมิปัญญาท้องถิ่น

1. ความหมายของภูมิปัญญาท้องถิ่น

ภูมิปัญญาท้องถิ่น (Local Wisdom) หรือภูมิปัญญาชาวบ้าน (Popular Wisdom) เป็นคำที่เกิดขึ้นมาใหม่เมื่อไม่นานมานี้ ซึ่งเป็นคำที่มีความหมายที่ลึกซึ้งทำให้มีความยุ่งยากที่จะใช้สื่อสารให้เข้าใจกันโดยทั่วไป อย่างไรก็ตามได้มีนักวิชาการได้ให้ความหมายไว้ในแง่มุมต่าง ๆ ดังนี้

ภูมิปัญญา (Wisdom) หรือภูมิปัญญาชาวบ้าน (Popular) หรือภูมิปัญญาท้องถิ่น (Local Wisdom) หมายถึงพื้นฐานของความรู้ของชาวบ้าน (เสรี พงศ์พิศ. 2529 : 9) หรือความรู้และประสบการณ์ทั้งหลายของชาวบ้านที่ใช้ในการแก้ปัญหาหรือการดำเนินชีวิต โดยได้รับการถ่ายทอดส่งสืบทอดกันมา (ธวัช ปุณ โณทก. 2531 : 25) และผ่านกระบวนการพัฒนาให้เหมาะสมกับกาลสมัย

สามารถ จันทร์สุรย์ (2534 : 88) ได้ให้ความหมายของภูมิปัญญาท้องถิ่นว่า หมายถึงทุกสิ่งทุกอย่างที่ชาวบ้านคิดได้เองที่นำมาใช้ในการแก้ปัญหา เป็นสติปัญญาเป็นองค์ความรู้ทั้งหมดของท้องถิ่น ทั้งกว้าง ทั้งลึก ที่ท้องถิ่นคิดเอง โดยอาศัยศักยภาพที่มีอยู่แก้ปัญหาการดำเนินวิถีชีวิตในท้องถิ่นอย่างสมสมัย

ประเวศ วะสี (2536 : 21) ได้กล่าวถึงภูมิปัญญาท้องถิ่นเกิดจากการสะสมการเรียนรู้มาเป็นระยะเวลาอันมีลักษณะเชื่อมโยงกันไปหมดทุกสาขาวิชาไม่สามารถแยกเป็นวิชาแบบเรียนที่เราเรียนแต่เป็นการเชื่อมโยงกันทุกรายวิชาทั้งที่เป็นเศรษฐกิจ ความเป็นอยู่ การศึกษาและวัฒนธรรมจะผสมกลมกลืนเข้าด้วยกัน

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2540 : 1) ได้ให้ความหมายของภูมิปัญญาท้องถิ่นว่า เป็นความสามารถ ทักษะ และเทคนิคอันเกิดจากการสั่งสม องค์ความรู้มวลประสบการณ์ รวมทุกด้านที่ผ่านกระบวนการสืบทอด ปรับปรุง พัฒนา และเลือกสรรมาแล้วเป็นอย่างดี สามารถแก้ปัญหาและพัฒนาชีวิตคนไทยอย่างเหมาะสมตามยุคสมัย

คำที่ใช้เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นอีกคำหนึ่งคือภูมิปัญญาชาวบ้านซึ่งมีผู้ให้ความหมายไว้ดังนี้

ประเวศ วะสี (2534 : 21) ภูมิปัญญาชาวบ้านเกิดจากการสะสมประสบการณ์และการเรียนรู้มายาวนาน ความรู้ด้านต่างๆ จะเชื่อมโยงกันไปหมดไม่ได้แยกออกเป็นวิชาตามที่ร่ำเรียนกัน ดังนั้นความรู้เกี่ยวกับเศรษฐกิจอาชีพ ความเป็นอยู่ การศึกษา วัฒนธรรม ผสมกลมกลืน หรือเชื่อมโยงกันบางที่แยกไม่ออกว่าเป็นวิชาอะไร ไม่ว่าจะจบวิชาอะไรจะเห็นความเชื่อมโยงไปหมด

อังกุล สมคะเนย์ (2535 : 37) ภูมิปัญญาชาวบ้านหมายถึง มวลความรู้และประสบการณ์ของชาวบ้านที่ใช้ในการดำเนินชีวิตให้เป็นสุข โดยได้รับการถ่ายทอดสั่งสมกันมาผ่านกระบวนการพัฒนาให้สอดคล้องกับกาลสมัย

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2537 : 45) ภูมิปัญญาชาวบ้านหมายถึงความรู้และประสบการณ์ทั้งหลายของชาวบ้านในท้องถิ่นที่ใช้แก้ปัญหา หรือการดำเนินชีวิต โดยได้รับการถ่ายทอดกลั่นกรองกันยาวนาน

เอกวิทย์ ณ ถลาง (2521 : 42) ภูมิปัญญาชาวบ้านหมายถึง ความรู้ ความคิด ความเชื่อ ความสามารถ ความชัดเจนที่กลุ่มชนได้จากประสบการณ์ที่สั่งสมไว้ใน การปรับตัวและการดำเนินชีวิตในระบบนิเวศน์หรือสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมทางสังคม และวัฒนธรรมที่ได้มีการพัฒนาการสืบสวนกันมา

สรุปภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง มวลประสบการณ์ของชาวบ้านในท้องถิ่นที่ใช้ในการดำเนินชีวิต ให้เป็นสุข โดยการประสมประสานความรู้ ความคิดเข้าด้วยกันในการแก้ปัญหา และได้รับการสั่งสมกันมาตามวิถีชีวิต ขนบธรรมเนียมประเพณี และวัฒนธรรม และนำความรู้มาใช้แก้ปัญหาหรือปรับปรุงประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับกาลสมัย เพื่อให้สามารถดำเนินชีวิตได้อย่างสงบสุข

2. ลักษณะสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่น

ประเวศ วะสี (2534 : 40) ได้กำหนดลักษณะสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่น ไว้ดังนี้

1. มีวัฒนธรรมเป็นพื้นฐานไม่ใช่วิทยาศาสตร์
2. มีบูรณาการสูง
3. มีความเชื่อมโยงไปสู่นามที่ลึกซึ้งสูงส่ง
4. เน้นความสำคัญของจริยธรรมมากกว่าวัตถุธรรม

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2534 : 25) ได้กล่าวถึงลักษณะของภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้ ดังนี้

1. ภูมิปัญญาเป็นความรู้ เกี่ยวกับเรื่องใดๆหรือหน่วยสังคมหน่วยใด เป็นข้อมูลเนื้อหาสาระเกี่ยวกับเรื่องนั้น ๆ เช่น ความรู้เกี่ยวกับครอบครัว ความรู้เกี่ยวกับมนุษย์ เกี่ยวกับผู้หญิง ผู้ชาย ประเภทครอบครัว ของสังคมนั้น
2. ภูมิปัญญาเป็นความเชื่อ เกี่ยวกับเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ของสังคมนั้นมีความเชื่อ อาจยังไม่มีข้อพิสูจน์ยืนยันว่าถูกต้อง เช่นเรื่องนรก สวรรค์ ตายแล้วไปไหน
3. ภูมิปัญญา คือ ความสามารถหรือแนวทางในการแก้ปัญหา หรือป้องกัน ปัญหาเกี่ยวกับหน่วยสังคมหนึ่งสังคมใด ตัวอย่างครอบครัวเช่น ความสามารถในการป้องกัน ไม่ให้เกิดปัญหาในครอบครัว
4. ภูมิปัญญาทางวัตถุในหน่วยสังคมใด ๆ ตัวอย่างเช่น เรือนชาญบ้านช่อง เครื่องไม้ใช้สอยต่าง ๆ ในครอบครัว ทำให้ครอบครัวมีความสะดวกสบายตามสภาพเป็นต้น
5. ภูมิปัญญาพฤติกรรมในหน่วยสังคมใด ๆ ตัวอย่างเช่น คนอบครัว เช่น การกระทำ การประพฤติ การปฏิบัติของคน ต่าง ๆ ในครอบครัวจนทำให้ครอบครัวสามารถ ดำรงอยู่ได้ ก็เป็นภูมิปัญญาเช่นเดียวกัน

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2540 : 1) ได้กล่าวถึงลักษณะสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้ดังนี้

1. เป็นเรื่องเกี่ยวกับความรู้ ทักษะ ความเชื่อและพฤติกรรม
2. แสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน คนกับธรรมชาติแวดล้อม

และคนเหนือธรรมชาติ

ลักษณะภูมิปัญญาที่เกิดจากความสัมพันธ์ระหว่างคนกับธรรมชาติสิ่งแวดล้อมจะ แสดงออกมาในลักษณะภูมิปัญญาในการดำเนินวิถีชีวิตขั้นพื้นฐานด้านปัจจัยสี่ การบริการ จัดการองค์กรตลอดทั้งการประกอบอาชีพต่าง ๆ เป็นต้น

ภูมิปัญญาที่เกิดจากความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคนอื่นในสังคม จะแสดงออกมาใน ลักษณะจารีต ขนบธรรมเนียมประเพณี ศิลปะและนันทนาการ ภาษา และวรรณกรรม ตลอดทั้ง การสื่อสารต่าง ๆ เป็นต้นจากแนวคิดดังกล่าวภูมิปัญญามี 2 ลักษณะคือ

1. เป็นรูปธรรม ได้แก่ วัตถุการกระทำทั้งหลาย เช่นการเกษตร หัตถกรรม ศิลปะดนตรี
2. เป็นนามธรรม คือ ความรู้ ความเชื่อ หรือแนวทางในการแก้ปัญหาและ

ป้องกันปัญหา รวมทั้งการสร้างความสุขให้กับชีวิตมนุษย์

ภูมิปัญญาดังกล่าวจะสัมพันธ์กับวิถีชีวิตท้องถิ่นในรูปแบบดังต่อไปนี้

1. ภูมิปัญญาเกี่ยวกับระบบการผลิต หรือการประกอบอาชีพ ซึ่งมีลักษณะการประกอบอาชีพแบบพุทธเกษตรหรือการประกอบอาชีพที่มีลักษณะจัดความสมดุลสอดคล้องกับธรรมชาติมุ่งพึ่งพาตนเองเป็นกระแสหลักมากกว่าที่จะพึ่งปัจจัยการผลิตจากภายนอกได้แก่ การทำสวนเกษตร การทำเกษตรผสมผสาน และการทำเกษตรธรรมชาติ
2. ภูมิปัญญาเกี่ยวกับระบบสังคมหรือการจัดความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ซึ่งได้แก่ ความเชื่อ คำสอน ค่านิยม ประเพณี ที่แสดงออกในแบบแผนการดำเนินชีวิต
3. ภูมิปัญญาเกี่ยวกับการจัดการสังคมความรู้ และประสบการณ์ที่ได้รับถ่ายทอดจากบุคคล ละสถาบันต่าง ๆ ในท้องถิ่น โดยมีวัฒนธรรมเป็นพื้นฐานประกอบกับการได้รับอิทธิพลของสิ่งแวดล้อมได้แก่การรักษาป่าชุมชน การรักษาโรคด้วยสมุนไพร

สรุป ภูมิปัญญาท้องถิ่นเกิดจากการสังสมความรู้และประสบการณ์ที่ได้รับการถ่ายทอดจากบุคคลในสถาบันต่าง ๆ ในท้องถิ่น โดยมีวัฒนธรรมเป็นพื้นฐานประกอบกับการได้รับอิทธิพลของสิ่งแวดล้อม ความเชื่อเกี่ยวข้องอยู่ด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่นและ เป็นความรู้ที่มีมานาน

3. ประเภทของภูมิปัญญาท้องถิ่น

อังกฤษ สมคะเนย์ (2535 : 37-51) ได้จัดกลุ่มภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็น 4 ประเภท ดังนี้

ประเภทที่ 1 ภูมิปัญญาท้องถิ่นเกี่ยวกับเกี่ยวกับคตินิยม ความเชื่อและหลักการพื้นฐานเป็นภูมิปัญญาที่เกิดจากการสังสมและการถ่ายทอดสืบต่อกันมาแต่บรรพกาล มีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตและประกอบพิธีการต่าง ๆ เพื่อความเป็นสิริมงคลแก่ตนเองครอบครัว และชุมชน เพื่อความเจริญก้าวหน้าและความสำเร็จในชีวิตเอาลัทธิ ศาสนา ภูตผี เทวดา ท้องฟ้า ป่าเขาหรือสิ่งต่าง ๆ ที่เคารพนับถือ หรือมีคตินิยม เข้ามาผสมผสานในพฤติกรรมนั้น เช่น การตั้งศาลพระภูมิเจ้าที่ การทำบุญกลางบ้าน การบนบานศาลกล่าวและแก้บน การทำบุญสะเดาะเคราะห์ การทำพิธีไหว้ครูและการบูชาครู การทำบายศรีสู่ขวัญ การบูชาแม่โพสพ การทำบุญขวัญข้าว การทำพิธีวงศิลาฤกษ์ การทำพิธียกเสาเอก การมีความเชื่อในผลแห่งกรรม ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว การมีความเชื่อชาวยเป็นช่างทำหน้าหญิงเป็นช่างทำหลัง ปลูกเรือนตามใจผู้อยู่ปลูกอยู่ตามใจผู้นอน

ประเภทที่ 2 ภูมิปัญญาเกี่ยวกับประเพณี ศิลปะ และจริยธรรม เป็นภูมิปัญญาเกี่ยวกับพฤติกรรมของสังคมที่แสดงให้เห็นถึงความเจริญความงดงาม ความเป็นระเบียบแบบแผนที่เคยยึดถือปฏิบัติสืบต่อกันมา การแห่เทียน การเทศน์มหาชาติ การตัดบาตรเทโว การสงฆ์ น้ำพระ และการขนทรายเข้าวัดในวันสงกรานต์ การตัดบาตรข้าวสารโยวันขึ้นปีใหม่ การไหว้เจ้า การแสดงความกตัญญูแก่บรรพบุรุษ การทอดกฐิน ทอดผ้าป่า การหมั้น และการแต่งงาน การเก็บศพ และการฃาปนกิจศพ การทำขวัญนาค ลงแขกเกี่ยวข้าวและตำนานต่าง ๆ

ประเภทที่ 3 ภูมิปัญญาที่เกี่ยวกับการประกอบอาชีพเพื่อการดำรงชีวิตท้องถิ่น เป็นภูมิปัญญาเกี่ยวกับการประกอบอาชีพ เพื่อการดำรงชีวิตในท้องถิ่น และเหมาะสมกับพื้นที่ท้องถิ่นนั้น เป็นอาชีพที่บรรพบุรุษเคยทำกันมาก่อนอย่างต่อเนื่อง และสร้างสมไว้ให้และได้มีการปรับเปลี่ยนพัฒนาให้ดีขึ้นอยู่เสมอ เช่นการทำนาข้าว

ประเภทที่ 4 ภูมิปัญญาท้องถิ่นเกี่ยวกับวิธีการและเทคโนโลยีที่เหมาะสมกับยุคสมัย เป็นภูมิปัญญาที่พบในแต่ละท้องถิ่น เป็นวิธีการและเทคโนโลยีที่ชาวบ้านคิดค้นขึ้นเอง โดยอาศัยสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ หรือนำผลผลิตจากความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์มาประยุกต์ใช้ให้เกิดเทคโนโลยีใหม่เพื่อใช้ในการประกอบอาชีพและการดำรงชีวิต เช่นการให้กัณฑ์ลมวิดน้ำ ในเรือกสวน ไธนา การเลี้ยงกบ เลี้ยงกุ้ง และตะพานน้ำ เป็นต้น

สรุปประเภทของภูมิปัญญา คือ ลักษณะของภูมิปัญญาในแต่ละท้องถิ่นที่เกิดขึ้นจากการสั่งสมและมีการถ่ายทอดกันมาตามสภาพแวดล้อมที่เป็นอยู่ของคนในท้องถิ่น ผู้วิจัยเลือกภูมิปัญญาที่เกี่ยวกับการประกอบอาชีพคือ การปลูกถั่วลิสง มาจัดทำเป็นชุดกิจกรรมการเรียนรู้ เรื่อง การฟ้อนหมากถั่วดิน ที่ถ่ายทอดวิธีการขั้นตอนการเก็บเกี่ยวถั่วลิสง การทำถั่วลิสงคั่วทราย มีทั้งหมด 5 ชุดกิจกรรม คือ ชุดที่ 1 ความรู้เกี่ยวกับการปลูกถั่วลิสง ชุดที่ 2 ความรู้เกี่ยวกับการฟ้อน ชุดที่ 3 องค์ประกอบเกี่ยวกับการฟ้อนหมากถั่วดิน ชุดที่ 4 การฟ้อนหมากถั่วดิน ชุดที่ 5 การจัดการแสดงการฟ้อนหมากถั่วดิน

ความรู้เกี่ยวกับการฟ้อนรำ

1. ตำนานการฟ้อนรำ

ในบางยุคของชาวอินเดียถือว่า พระอิศวรเป็นเทพเจ้าที่มีผู้เคารพนับถือมาก ยุคนี้พระอิศวรทรงเป็นนาฏราช (ราชาแห่งการร่ายรำ) มีประวัติทั้งในเมืองสวรรค์และเมืองมนุษย์ โดยมีเรื่องเล่าว่า ฤๅษีพวกหนึ่งประพุดต่อนางารฝ่าฝืนทวบัญชา พระอิศวรทรงขัดเคืองจึงทรงชวนพระนารายณ์เสด็จมายังโลกมนุษย์เพื่อทรมานฤๅษีพวกนั้น เมื่อพระองค์ทรงเห็น

พระฤๅษีสั้นฤๅษี จึงทรงพื่อนำทำปาฏิหาริย์ขึ้น ขณะนั้นมียักษ์ค่อมคนหนึ่งชื่อ "มูยะกะละ (บางตำราเรียกว่า มูยะละละ หรือ อสูรมูลาคณี) มาช่วยพวกฤๅษี พระอิศวรจึงทรงเอาพระบาทเหยียบยักษ์ค่อมนั้นไว้ แล้วทรงพื่อนำต่อไปจนหมดกระบวนทำซึ่งการร้ายรำในครั้งนี้ทำให้เกิดเทวรูปที่เรียกว่า "ปางนาฏราช" หรือ "คิวนาฏราช (Cosmic Dance)" บางทีก็เรียกว่า "ปางปราบอสูรมูลาคณี" เมื่อพระอิศวรทรงทราบพวกฤๅษีจนสิ้นทิวติ์ ยอมขอขมาต่อพระเป็นเจ้าทั้งสองแล้ว พระองค์ก็เสด็จกลับเขาไกรลาส ส่วนพระนารายณ์ก็เสด็จกลับยังเกษียรสมุทร ซึ่งครั้งนี้ถือเป็นการร้ายรำครั้งที่ 1 ของพระอิศวร ต่อมาพระยอนันตนาคราชซึ่งได้ติดตามพระเป็นเจ้าทั้งสองเมื่อครั้งไปปราบพวกฤๅษี ได้เห็นพระอิศวรพื่อนำเป็นทั้งคางมา จึงใคร่อยากชมพระอิศวรพื่อนำอีก พระนารายณ์จึงแนะนำให้ไปบำเพ็ญตบะบูชาพระอิศวรที่เชิงเขาไกรลาส เพื่อให้พระอิศวรทรงเมตตาประทานพรจึงทูลขอพรให้ได้ดูพระอิศวรทรงพื่อนำตามประสงค์ ครั้นเมื่อพระยอนันตนาคราชบำเพ็ญตบะ จนพระอิศวรเสด็จมาประทานพรที่จะพื่อนำให้ดู โดยครั้นจะเสด็จไปพื่อนำให้ดูในมนุษยโลก ณ ตำบลจิครัมบริม หรือ จิทัมบริม ซึ่งอยู่ทางตอนใต้ของอินเดีย เพราะเห็นว่าเมืองนี้เป็นศูนย์กลางของมนุษยโลก พระอิศวรแสดงการพื่อนำให้ประชาชนชมถึง 108 ท่าด้วยกัน ประชาชนจึงสร้างเทวาลัยขึ้นที่เมืองนี้ เพื่อเป็นที่เคารพบูชาแทนองค์พระอิศวร ภายในเทวาลัยนี้แบ่งออกเป็น 108 ช่อง เพื่อแกะสลักทำร้ายรำของพระอิศวรไว้จนครบ 108 ท่า การร้ายรำครั้งนี้ถือเป็นการร้ายรำครั้งที่ 2 ของพระอิศวร

ในสมัยต่อมาพระอิศวรจะทรงแสดงพื่อนำให้เป็นแบบฉบับ จึงเชิญพระอุมาให้ประทับเป็นประธานเหนือสุวรรณบัลลังก์ ให้พระสรัสวดีคิดพิณ ให้พระอินทร์เป่าขลุ่ย ให้พระพรหมตีฉิ่ง ให้พระลักษมีขับร้อง และให้พระนารายณ์ตีโทน แล้วพระอิศวรก็ทรงพื่อนำให้เทพดา ฤๅษี ยักษ์ คนธรรพ์ และนาคทั้งหลายที่ขึ้นไปเฝ้าได้ชมอีกครั้งหนึ่ง นับเป็นการร้ายรำครั้งที่ 3 ของพระอิศวร โดยในครั้งนี้พระองค์ทรงให้พระนารทฤๅษีเป็นผู้บันทึกทำรำ แล้วนำมาสั่งสอนแก่เหล่ามนุษย์

2. ตำรารำของไทย

ตำรานาฏยศาสตร์ ที่พวกพราหมณ์นำเข้ามาสอนในประเทศไทยนั้น ไม่มีต้นฉบับเหลืออยู่ให้รู้ได้เข้าใจว่าจะได้แปลเป็นภาษาไทยไว้ อาจจะมีทั้งหมดหรือเพียงบางส่วน แล้วบอกเล่าสั่งสอนกันต่อ ๆ มาเท่าที่รู้ได้ เพราะมีทำรำของไทยที่ลักษณะ และชื่อทำรำคล้ายคลึงกับในตำรานาฏยศาสตร์ ที่แปลงชื่อเป็นภาษาไทยก็มี แต่ต้นฉบับก็สูญหายไปเมื่อครั้งเสียกรุงศรีอยุธยาเป็นอันมาก ที่คงเหลืออยู่จนถึงปัจจุบันนี้มีตำราทำรำต่าง ๆ เขียนรูประบายสี ปิดทอง 1 เล่ม เหลืออยู่เฉพาะตอนต้นเป็นฝีมือช่างสมัยรัชกาลที่ 1 ตำราทำรำเหมือนกับเล่มแรก

แต่เขียนฝุ่นเป็นลายเส้น ฝีมือช่างสมัยรัชกาลที่ 2 หรือรัชกาลที่ 3 มีภาพราบปริภูมิถึง 66 ท่า ได้มาจากพระราชวังบวร ทำรำ และการเรียงลำดับท่าเหมือนเล่มแรก เข้าใจว่าจะเป็นสำเนาคัดจากเล่มสมัยรัชกาลที่ 1 นั้นเอง เข้าใจว่าตำราเล่มนี้มีมาแต่ครั้งกรุงศรีอยุธยา สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาตำราจ ราชานุภาพ ได้โปรดเกล้าฯให้ พระวิทย์ประจง (จ่าง โชติจิตร) ช่างในกรมศิลปากรกับขุนประสิทธิ์จิตรกรรม (อยู่ ทรงพันธ์) ช่างเขียนในหอพระสมุดฯ ช่วยกันเขียนภาพใหม่ตามแบบท่ารำในตำราเดิม นำมาพิมพ์ไว้ใน "ตำราฟ้อนรำ" เก็บไว้ในหอสมุดแห่งชาติ ชื่อท่ารำต่าง ๆ ในตำราของไทยเรานั้นปะปนกันอยู่ ดังนี้

- 2.1 ชื่อท่ารำที่แปลจากตำราอินเดียโดยตรง
- 2.2 ชื่อท่ารำที่คลาดเคลื่อนจากตำราเดิม เพราะบอกเล่าสืบทอดกันมาหลายต่อ
- 2.3 ชื่อท่ารำที่คิดประดิษฐ์ขึ้นในภายหลัง

3. ความสำคัญของการฟ้อนรำไทย

การฟ้อนรำของมนุษย์จะเกิดขึ้นเมื่อมนุษย์มีความเจริญทางอารมณและจินตนาการ ความสร้างสรรค์พอสมควร ดังนั้นมนุษย์ในทุก ๆ หมู่จะมีการเต้นรำหรือฟ้อนรำเป็นของตนเอง และพัฒนารูปแบบขึ้นมาตามลำดับ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาตำราจ ราชานุภาพ ได้กล่าวถึงความเป็นมาของการฟ้อนรำว่า "การฟ้อนรำย่อมเป็นประเพณีในเหล่ามนุษยชาติทุกภาษาไม่เล็อกว่าจะอยู่ ณ ประเทศถิ่นสถานที่ใดในพิภพนั้น คงมีวิธีฟ้อนรำตามวิสัยชาติของตนด้วยทั้งนั้น อย่างว่าแต่มนุษย์เลย ถึงแม้สัตว์เดรัจฉานก็มีวิธีฟ้อนรำ ชื่อนี้สังเกตเห็นได้ง่าย เช่น สุนัข และไก่กา เป็นต้น"

การฟ้อนรำของไทย มีลักษณะเฉพาะตัว และมีความเป็นไทยในตัวเองเป็นอย่างยิ่ง เป็นศิลปะประจำชาติ ไม่ซ้ำหรือเหมือนของชาติอื่น นับว่าเป็นสมบัติอันเป็นวัฒนธรรมของชาติที่น่าภูมิใจยิ่ง ลักษณะของความเป็นไทย ได้แก่

- 3.1 ท่ารำอันอ่อนช้อยงดงาม และแสดงอารมณ์ตามลักษณะที่แท้จริงของคนไทย มีความหมายอย่างกว้างขวาง
- 3.2 มีดนตรีประกอบ ดนตรีนี้จะแทรกอารมณ์ หรือรำกับเพลงที่มีแต่ทำนองก็ได้ หรือมีเนื้อร้องและให้ท่ารำไปตามเนื้อร้องนั้น ๆ
- 3.2 คำร้องหรือเนื้อร้องที่ใช้จะต้องเป็นคำประพันธ์ ส่วนบทจะเป็นกลอนแปด ซึ่งจะนำไปร้องกับเพลงชั้นเดียว หรือเพลง 2 ชั้น ได้ทุกเพลง ทำให้กำหนดท่ารำไปตามเนื้อร้องได้

3.4 เครื่องแต่งกายละครไทย จะแตกต่างกับเครื่องแต่งกายละครของชาติอื่นมีแบบอย่างของตนโดยเฉพาะ ขนาดยืดหยุ่นได้ตามสมควร เครื่องแต่งกายบางประเภท เช่น เครื่องแต่งกาย ขึ้นเครื่อง การสวมจะใช้วิธีคล้องด้วยค้าย แทนที่จะเย็บสำเร็จรูป

4. การฟ้อนรำพื้นบ้านอีสาน

4.1 ประวัติการฟ้อนพื้นบ้านอีสาน

การฟ้อนรำตามแบบฉบับของชาวอีสานนั้นผู้ฟ้อนมิได้เป็นช่างฟ้อนหรือช่างขับลำ แต่เป็นชาวบ้านในชุมชน หมู่บ้าน การฟ้อนรำอาจจัดให้มีขึ้นเพื่อการเฉลิมฉลองในวาระโอกาสต่าง ๆ เช่น หลังฤดูการเก็บเกี่ยว หรือฟ้อนรำเพื่อการทรงเจ้าเข้าผีรักษาอาการเจ็บป่วย เครื่องแต่งกายก็เป็นไปตามท้องถิ่น ข้อสำคัญต้องมีดนตรี มีจังหวะชัดและเพลงทำนองง่าย ๆ ประกอบเพื่อให้การฟ้อนรำพร้อมเพรียงกัน เมื่อเป็นการฟ้อนของชาวบ้านและเป็นการฟ้อนประจำของท้องถิ่น จึงมีผู้สืบทอดและสนใจในกลุ่มเล็ก ๆ ในท้องถิ่นและสถาบันทางการศึกษา เช่น โรงเรียน มหาวิทยาลัย วิทยาลัยนาฏศิลป์ จนกระทั่งมีการจัดตั้งวิทยาลัยนาฏศิลป์ขึ้น 2 แห่ง ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ คือ วิทยาลัยนาฏศิลป์ร้อยเอ็ด และวิทยาลัยนาฏศิลป์กาฬสินธุ์ จึงมีการจัดรวบรวมฟื้นฟูคนตรีและนาฏศิลป์พื้นเมืองอีสานทั้งในวิทยาลัยนาฏศิลป์ มหาวิทยาลัย และสถานศึกษาอื่น ๆ ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ทำให้มีการประดิษฐ์คิดค้นการฟ้อนชุดใหม่ ๆ เพิ่มขึ้นอย่างมากมายน มีการพัฒนารูปแบบ เช่น การแปรแถว การจัดขบวนฟ้อนที่งดงามยิ่งขึ้น

4.2 ประเภทของการฟ้อนรำพื้นบ้านอีสาน

ในการที่จะวินิจฉัยว่ามนุษย์หมู่ใดมีความเจริญก้าวหน้าหรือล้ำหลังหมู่อื่น โดยใช้แบบหรือศิลปะการแสดงมาเป็นเครื่องช่วยตัดสินใจ โดยเฉพาะการฟ้อนรำของชนในชาตินั้น การฟ้อนรำจะแบ่งออกเป็น 2 ชนิด คือ

4.2.1 การฟ้อนรำของชาวบ้าน (Folk Dance) คือการฟ้อนรำอันเกิดจากความรูสึกของชนธรรมดาสามัญ โดยไม่ต้องมีการฝึกหัดหรือมีก็เพียงเล็กน้อย เต็มไปด้วยความสนุก สนาน มีชีวิตชีวา

4.2.2 การฟ้อนรำตามแบบแผน (Classical Dance) คือ การฟ้อนรำที่อาศัยการฝึกหัดตามแบบฉบับ มีครูอาจารย์ ตั้งกฎเกณฑ์ต่าง ๆ เช่น การรำละครของไทย ซึ่งยกย่องว่าเป็นของสูง การฟ้อนรำตามแบบแผนไม่สามารถแสดงอารมณ์กับคนดู เป็นความงามที่ปราศจากชีวิตคล้ายหุ่นที่รำยรำ

เมื่อพิจารณาการพื้กันทั้งชุดเก่าและใหม่ ที่พัฒนาเพิ่มเติมในปัจจุบัน พอจะจัดกลุ่ม การพื้กันชุดต่าง ๆ ได้ 8 กลุ่มใหญ่ ๆ ดังนี้

- 1) การพื้กันเลียนกริยาอาการของสัตว์
- 2) การพื้กันชุดโบราณคดี
- 3) การพื้กันประกอบทำนองลำ
- 4) การพื้กันชุดชุมนุมเผ่าต่าง ๆ
- 5) การพื้กันอันเนื่องมาจากวรรณกรรม
- 6) การพื้กันเพื่อเช่นบวงสรวงบัตพลีหรือบูชา
- 7) การพื้กันศิลปะอาชีพ
- 8) การพื้กันเพื่อความสนุกสนานรื่นเริง

4.3 คุณค่าของการพื้กันร่าพื้นบ้านอีสาน

4.3.1 คุณค่าทางด้านร่างกาย (Physical Values) การพื้กันร่าเป็นการออกกำลังกายอย่างหนึ่ง เพราะการพื้กันร่าเป็นกิจกรรมของการเคลื่อนไหวส่วนต่าง ๆ ของร่างกาย เช่น ลำตัว แขน ขาและมือ ให้ประสานเข้ากับจังหวะดนตรี การฝึกหัดการพื้กันร่าจึงช่วยการปรับปรุงทักษะของการเคลื่อนไหว การทรงตัว ทำให้ได้ออกกำลังกายกล้ามเนื้อ และถ้าฝึกหัดจนเกิดความชำนาญแล้วก็สามารถควบคุมอวัยวะทุกส่วนให้ประสานงานกันอย่างกลมกลืน ซึ่งหมายถึงการพื้กันได้อย่างสวยงาม

4.3.2 คุณค่าทางสังคม (Social Values)

การพื้กันเป็นกิจกรรมร่วมกันของชุมชน การได้ร่วมกันพื้กันเช่นในงานบุญต่าง ๆ จะก่อให้เกิดความเป็นมิตร ซึ่งส่งผลให้เกิดความสงบสุขในชุมชน

4.3.3 คุณค่าทางวัฒนธรรม (Cultural Values)

การพื้กันร่าเป็นมรดกทางวัฒนธรรม เป็นเครื่องแสดงความเป็นอารยชาติชาติใดไม่มีศิลปะวัฒนธรรมเป็นของตนเอง ชาตินั้นก็จะได้ชื่อว่าไม่มีวัฒนธรรมเป็นของตนเอง นอกจากนั้นศิลปะวัฒนธรรมยังเป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน และเกิดความภูมิใจของชนในชาติ

4.3.4 คุณค่าทางนันทนาการ (Recreational Values)

การพื้กันร่าทำให้ได้รับความสนุกสนาน เพลิดเพลิน ช่วยผ่อนคลายความตึงเครียดของอารมณ์ หลังจากเหน็ดเหนื่อยจากการทำงาน ดังนั้นชาวอีสานจึงนิยมจัดให้มีการพื้กันร่าหรือการละเล่นเพื่อความสนุกสนานหลังจากการทำงานหรือในหลังฤดูการเก็บเกี่ยว

4.4 ประวัติการฟ้อนหมากถั่วดิน

จากการศึกษาเอกสาร และการสัมภาษณ์ นายคงศักดิ์ เทพสุระ นายสวัสดิ์ พลเยี่ยม นางปรีชา นามเหลา นายทรงศักดิ์ ประทุมสินธุ์ นางบุญกอง ศึกขยาด นายปรีชา บุระวัฒน์ นายสายเพชร พันธุ์คุ้มเก่า นายคำ วรรณโส เกี่ยวกับประวัติการฟ้อนถั่วลิสง สามารถสรุปดังนี้

การฟ้อนพื้นเมืองประกอบดนตรี โปงกลางเป็นเอกลักษณ์ที่โดดเด่นของชาวอีสาน เมื่อผู้ใดได้ฟังได้ชมก่อให้เกิดความประทับใจ จึงได้นำไปเผยแพร่และเป็นที่นิยมเล่นดนตรี โปงกลางกันอย่างแพร่หลาย ในระหว่างต้นเดือนมีนาคมของทุกปี ชาวจังหวัดร้อยเอ็ดได้ ร่วมกันจัดงานบุญสะเทวด เทศน์มหาชาติและงานกาชาด และจัดให้มีการแสดงการฟ้อน พื้นเมืองประกอบดนตรี โปงกลางจากอำเภอต่าง ๆ ในจังหวัดร้อยเอ็ดเป็นประจำอยู่เสมอ

ในปี พ.ศ. 2548 วงดนตรีพื้นบ้านอีสานโปงกลาง โรงเรียนค่านางคุ้ม โนนสวรรค์ ได้ ก่อตั้งขึ้นโดยนางบริบูรณ์ พัฒนจักร ครูผู้สอนกลุ่มสาระการเรียนรู้ดนตรีและศิลปะ โดยใน ระยะเริ่มแรกได้จัดให้มีการแสดงในงานกิจกรรมระดับโรงเรียน เช่น งานวันแม่แห่งชาติ งาน วันเด็ก งานวันปัจฉิมนิเทศ ระยะต่อมาได้เข้าร่วมกิจกรรมกับชุมชน เช่น งานส่งท้ายปีเก่า ต้อนรับปีใหม่ งานต้อนรับคณะผ้าป่าสามัคคี งานบุญบั้งไฟ จนกระทั่งได้เข้าร่วมแสดงในงาน ประเพณีสำคัญต่าง ๆ ทั้งในระดับอำเภอ และระดับจังหวัด ต่อมา นางบริบูรณ์ พัฒนจักร จึง ได้คิดรูปแบบการแสดงที่จะประชาสัมพันธ์ผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร คือ ถั่วลิสงของบ้านค่านางคุ้ม และบ้าน โนนสวรรค์ให้รู้จักแพร่หลายยิ่งขึ้น ซึ่งเป็นที่นิยมปลูกและเป็นพืชเศรษฐกิจที่มีคุณภาพ เป็นที่ชื่นชอบของผู้บริโภคและพ่อค้าแม่ค้า ก่อให้เกิดอาชีพเสริมในชุมชนที่สร้าง รายได้เป็นกอบเป็นกำมีการปลูกในทุกครัวเรือน รวมทั้งในสถานศึกษาก็ได้มีการส่งเสริมและ จัดการเรียนรู้เกี่ยวกับการปลูกถั่วลิสงและการจัดจำหน่าย จึงได้คิดเขียนโน้ตดนตรีทำนองลาย พื้นบ้าน เพื่อบรรเลงประกอบทำฟ้อนโดยได้นำทำนองลายใหญ่ ลายโปงกลาง ลายภูไท และ ลายเข็ญอีสานมาประยุกต์ท่วงทำนองเข้าด้วยกัน เพื่อใช้บรรเลงประกอบ ทำฟ้อนให้เกิดความ ไพเราะสนุกสนาน ให้ชื่อว่า “โน้ตลายถั่วลิสง” ส่วนทำฟ้อนได้ประยุกต์จากลีลาท่าทางของ การเก็บถั่วลิสงและการจัดจำหน่าย ผสมผสานกับรูปแบบทำฟ้อนของนาฏศิลป์พื้นบ้านอีสาน ให้มีท่าทางและลีลาอ่อนช้อยสวยงาม และได้ตั้งชื่อทำฟ้อนว่า “ฟ้อนหมากถั่วดิน”

นางบริบูรณ์ พัฒนจักร จึงได้พิมพ์โน้ตและรูปแบบทำฟ้อนถั่วลิสง เสนอ ผู้อำนวยการ โรงเรียนค่านางคุ้ม โนนสวรรค์และคณะครู อาจารย์ คณะกรรมการสถานศึกษา ขั้นพื้นฐาน ตลอดจนภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นที่ยอมรับของทุกคนและในโอกาสนี้ได้เชิญ

ครูผู้สอนนาฏศิลป์ นางสาวสกุลญา ผลแก้ว ครูผู้สอนนาฏศิลป์ โรงเรียนบ้านเด็กวารินชำราบ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุบลราชธานี เขต 1 ผู้ที่มีประสบการณ์ทางนาฏศิลป์ และนายพยุงค์ ทองคำ ครูผู้สอนดนตรี โรงเรียนยางชุมนุมวิทยาคาร สำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์ เขต 2 มาให้ข้อเสนอแนะ ดิชม และปรับปรุงแก้ไขจนได้ uly และทำฟ้อนด้วยลิสงค่านางคุ่มโนนสวรรค์เป็นที่ ฟังพอใจของทุกคน จึงได้นำไปฝึกซ้อม ให้กับผู้ฟ้อนและนักดนตรีของวงดนตรีพื้นบ้านอีสาน (โปงลาง) โรงเรียนค่านางคุ่มโนน สวรรค์ จนบรรเลงได้คล่อง และฟ้อนประกอบได้ อย่างสวยงาม

การฟ้อนหมากถั่วดินทำการแสดงให้ผู้ชมชมครั้งแรกในวันที่ 22 มีนาคม พ.ศ. 2548 ซึ่งเป็นวันซ้อมใหญ่ของวงดนตรีพื้นบ้านอีสานค่านางคุ่มโนนสวรรค์เพื่อเตรียมเข้าร่วม กิจกรรมวัน ปัจฉิมนิเทศและพิธีมอบวุฒินักเรียนที่จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ในวันที่ 28 เดือนมีนาคม พ.ศ. 2548

จากการศึกษาเอกสาร การสังเกตการณ์ การสัมภาษณ์เชิงลึกครูผู้สอนดนตรีและ นาฏศิลป์ ผู้เชี่ยวชาญ ภูมิปัญญาท้องถิ่น นักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 คณะกรรมการ สถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ผู้ปกครองนักเรียน ผู้ที่เคยชมการแสดงการฟ้อนด้วยลิสง ของนักเรียน ระดับมัธยมตอนต้น โรงเรียนค่านางคุ่มโนนสวรรค์ อำเภอเมยวดี จังหวัดร้อยเอ็ด พบว่า องค์ประกอบทางศิลปะของการฟ้อนด้วยลิสง คือ ขั้นตอนการเก็บเกี่ยวด้วยลิสง ทำฟ้อน โน้ต ดนตรีพื้นบ้านอีสาน หรือ “ลาย” การแต่งกายและเครื่องประดับ เครื่องดนตรี การแสดง เช่น จำนวนผู้แสดง โอกาสที่แสดง สถานที่ที่ใช้แสดง ดังมีรายละเอียด คือ

4.5 ขั้นตอนการเก็บเกี่ยวด้วยลิสง

4.5.1 การเดินทางไปไร่หมากถั่วดิน

เป็นการเดินทางไปไร่ด้วยลิสง เพื่อถอนต้นถั่ว ซึ่งจะมีอุปกรณ์ในการเก็บ เกี่ยวผลผลิต เช่น จอบ เสียม สำหรับขุดต้นหมากถั่วดิน และตะกร้าสำหรับใส่หมากถั่วดิน เป็นต้น

แผนภาพที่ 3 การเดินไปไร่หมากถั่วดิน

4.5.2 การถอนต้นหมากถั่วดิน

เป็นการถอนต้นหมากถั่วดิน ที่เจริญเติบโตเต็มที่ แต่ละพันธุ์มีอายุการเก็บเกี่ยวแตกต่างกัน พันธุ์ที่นิยมปลูกในประเทศไทยในปัจจุบันเป็นพันธุ์ที่มีอายุค่อนข้างสั้น เก็บเกี่ยวได้ภายในเวลา 100-120 วันหลังจากปลูก เก็บเกี่ยวโดยการถอนไม่ต้องให้น้ำก่อน ทอยถอนและปลิดฝักให้เสร็จในวันที่เก็บเกี่ยว หากปลิดไม่ทันให้เรียงต้นถั่วไว้แปลงแล้วหงายส่วนของฝักขึ้น ถ้าดินแข็งจะมีการให้น้ำจะช่วยให้ถอนต้นถั่วได้ง่าย อาจใช้จอบหรือเสียมขุดเพื่อให้ถอนง่ายขึ้น

แผนภาพที่ 4 ภูมิปัญญาท้องถิ่นสอนวิธีถอนต้นถั่ว

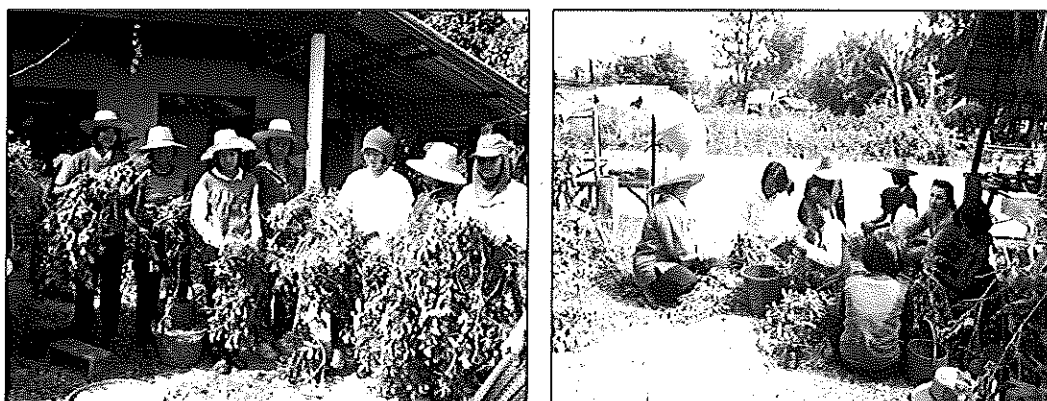
แผนภาพที่ 5 การถอนต้นหมากถั่วดิน

4.5.3 การปลิดฝักถั่วจากต้น

เป็นการเก็บฝักถั่ว หรือ การปลิดฝักถั่วจากต้นถั่วที่ถอนขึ้นมา นิยมทำ 2 วิธี คือ

1) การปลิดฝักด้วยมือทีละฝัก จะได้ถั่วที่สะอาดและไม่แตก แต่สามารถปลิดฝักได้ 2-4 กิโลกรัมต่อชั่วโมง ถ้าหากปลิดโดยการรูดฝักจะได้ 6-9 กิโลกรัมต่อชั่วโมง ในท้องถิ่นบ้าน คำนางคุ่ม บ้าน โนนสวรรค์และใกล้เคียงนิยมปลิดด้วยมือ

2) การปลิดฝักโดยการฟาด ใช้วิธีฟาดขอบปากเข่งหรือภาชนะอื่น ๆ ฝักจะหลุดง่ายกว่าเมื่อต้นแห้งแต่ความเร็วก็ไม่แตกต่างจากการปลิดโดยวิธีรูด ถ้าผู้ปลิดมีความชำนาญใช้แรงฟาดที่พอดีจะสามารถฟาดได้ถั่วลิสงที่มีหนวดติดมาน้อยมาก แต่วิธีนี้จะได้ถั่วแตกสูงกว่าการปลิดด้วยมือประมาณร้อยละ 5

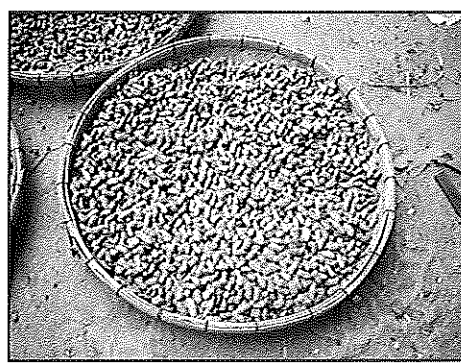
แผนภาพที่ 6 นักเรียนและครูช่วยกันปลิดฝักหมากถั่วดิน

4.5.4 การตากหมากถั่วดิน

เป็นการนำหมากถั่วดิน ที่ปลิดจากต้นมาล้างน้ำให้สะอาด แล้วนำไปตากให้แห้ง การตากหมากถั่วดิน ฝักแห้งในท้องถิ่นนิยมตากบนกระด้ง ตะแกรงตาข่าย แคร่ หรือผ้าใบ อย่าให้ฝักสัมผัสพื้นดิน กองถั่วหนาไม่เกิน 5 เซนติเมตร พลิกกลับกองถั่ววันละ 2-3 ครั้ง เพื่อให้ฝักแห้งสม่ำเสมอทั้งกอง ในช่วงที่แดดจัดใช้เวลาตากประมาณ 3-5 วัน ฝักที่แห้งควรเก็บไว้ในภาชนะที่มีการระบายอากาศที่ดี เช่น กระสอบป่าน แล้วนำไปเก็บไว้ในที่แห้งที่มีการถ่ายเทอากาศเพื่อรอจำหน่าย

แผนภาพที่ 7 การล้างหมากถั่วดิน

แผนภาพที่ 8 การตากหมากถั่วดิน โดยนำไปตากให้แห้งสนิท 3-5 วัน

4.5.5 การทำหมากถั่วดิน คั่วทราย

นำทรายใส่กระทะไปตั้งไฟกลาง คั่วให้ทรายร้อนเสียก่อน จึงนำฝักถั่วที่ล้างแดดไว้แล้วลงใส่กระทะ คนไปมาตลอดเวลา (ทราย 2 ส่วน ต่อฝักถั่วแห้ง 1 ส่วน) ใช้เวลาคั่วประมาณ 20-25 นาที เมื่อสุกแล้ว เททรายและฝักถั่วลงบนกระดาษที่เป็นตะแกรงตาถี่ มีลักษณะสำหรับรองรับอยู่ด้านล่างจะเหลือแต่ฝักถั่วที่คั่วสุกแล้ว นำไปผึ่งลมไว้ให้คลายร้อนอย่างสนิท

แผนภาพที่ 9 คั่วหมากถั่วดิน

4.5.6 การบรรจุหมากถั่วดิน คั่วใส่ถุง

นำถั่วมาคัดอีกครั้ง ฝักที่ปริแตกจะมีทรายเข้าไปให้คัดทิ้งแล้วค่อยบรรจุใส่ถุงซีลปากถุงหรือมัดด้วยหนังยางให้สนิทป้องกันอากาศเข้า จะเก็บได้นาน 1 เดือน เพื่อรอการนำไปจำหน่ายต่อไป

แผนภาพที่ 10 การบรรจุหมากถั่วดินใส่ถุง

4.6.7 ทำเก็บอุปกรณ์

เป็นการเก็บอุปกรณ์และทำความสะอาดบริเวณ ในการทำถั่วลิสงคั่วทราย รวมทั้งการบรรจุถั่วลิสงใส่ถุง เช่น กระทะ กระด้ง ถุงพลาสติก หนังกาย ฟาง ฯลฯ เพื่อความเป็นระเบียบเรียบร้อย งามตาและความปลอดภัยในการทำงานต่อไป

แผนภาพที่ 11 ทำเก็บอุปกรณ์

4.6 ทำฟ้อน

นางสาวสกุลฎา ผลแก้ว กล่าวว่า ทำฟ้อน ชุดการฟ้อนถั่วลิสง มีทั้งหมด 7 ท่า ได้แก่ ท่าเดินไปไร่หมากถั่วดิน ท่าถอนต้นหมากถั่วดิน ท่าปลิดฝักหมากถั่วดิน ท่าการตากหมากถั่วดิน ท่าการทำหมากถั่วดินคั่วทราย ท่าบรรจุหมากถั่วดินใส่ถุง ทำเก็บอุปกรณ์

นางปรีชา นามเหลา กล่าวว่า การฟ้อนถั่วลิสง มีท่าฟ้อนที่ประยุกต์มาจากลีลา ท่าทางการเก็บเกี่ยวถั่วลิสงและการจัดจำหน่าย ของชาวบ้าน มี 7 ท่า คือ ท่าเดินไปไร่หมากถั่วดิน ท่าถอนต้นหมากถั่วดิน ท่าปลิดฝักหมากถั่วดิน ท่าการตากหมากถั่วดิน ท่าการทำหมากถั่วดินคั่วทราย ท่าบรรจุหมากถั่วดินใส่ถุง ทำเก็บอุปกรณ์

โดยสรุป การฟ้อนถั่วลิสง มีท่าฟ้อนทั้งหมด 7 ท่า คือ

- ท่าที่ 1 ท่าเดินไปไร่หมากถั่วดิน
- ท่าที่ 2 ท่าถอนต้นหมากถั่วดิน
- ท่าที่ 3 ท่าปลิดฝักหมากถั่วดิน
- ท่าที่ 4 ท่าการตากหมากถั่วดิน
- ท่าที่ 5 ท่าการทำหมากถั่วดิน คั่วทราย
- ท่าที่ 6 ท่าบรรจุหมากถั่วดิน ใส่ถุง

ทำที่ 7 ทำเก็บอุปกรณ์

การฟ้อนหมากถั่วดิน มีเพลงประกอบเรียกว่า “ลาย” คือ ลายหมากถั่วดิน (ทำนอง) โดยคัดแปลงมาจาก ลายใหญ่ ลายภูไทกาฬสินธุ์ ลายโปงลางบางส่วน และลายทำนองแข็งอีสาน

4.7 โน้ตดนตรีพื้นบ้านอีสาน (โปงลาง)

ลายเพลงชุดฟ้อนหมากถั่วดิน

นายทรงศักดิ์ ประทุมสินธุ์ กล่าวว่า โน้ตลายหมากถั่วดิน ประยุกต์มาจากลายเพลงโปงลาง ของชาวจังหวัดกาฬสินธุ์ คือ ลายภูไทกาฬสินธุ์ ลายใหญ่ ลายทำนองแข็งอีสาน ลายโปงลาง

นายสายเพชร พันธุ์คุ้มเก่า กล่าวว่า โน้ตลายถั่วลิสง ประยุกต์มาจากลายเพลงโปงลางโบราณ เช่น ลายภูไทกาฬสินธุ์ ลายทำนองแข็งอีสาน ซึ่งมีความไพเราะสนุกสนาน

นายคำ วรรณไส กล่าวว่า โน้ตลายหมากถั่วดิน ประยุกต์มาจากลายเพลงโปงลาง เช่น ลายโปงลาง ลายภูไทกาฬสินธุ์ ลายใหญ่ ลายทำนองแข็งอีสาน

นายพยุงค์ ทองคำ กล่าวว่า โน้ตลายหมากถั่วดิน ประยุกต์มาจากลายเพลงโปงลางพื้นบ้าน ของชุมชน คือ ลายทำนองแข็งอีสาน ลายภูไทกาฬสินธุ์ ลายใหญ่ ลายโปงลาง ที่มีความไพเราะและสนุกสนานตามแบบดนตรีของชาวอีสาน

จากการศึกษาสรุปได้ว่า ที่มาของโน้ตหมากถั่วดิน ได้ประยุกต์มาจากลายใหญ่ ลายภูไทกาฬสินธุ์ ลายโปงลางบางส่วน และลายทำนองแข็งอีสาน ดังนี้

ตารางที่ 2 โน้ตดนตรีพื้นบ้านอีสาน (โปงลาง) หมากถั่วดิน (ผู้แต่ง นายพยุงค์ ทองคำ)

ท่อนที่ 1

- - - -	- ม - ค	- ร - ม	- ช - ร	- ค - ถ	- ม - ช	- ร - ม	- ช - ม
- ค - ร	- ค - ม	- ร - ม	- ช - ม	- ค - ร	- ค - ช	- ร - ม	- ช - ม
- - - -	- ช - ค	- ร - ม	- ช - ถ	- - - -	- - - ค	- ค ร ค	- ช - ถ
- - - -	- - - ช	- ช ถ ค	- ร - ม	- - - -	- ม ช ร	- ร ค ถ	- ช - ถ
- - - -	- ม ช ร	- ร ค ถ	- ช - ถ	- ค - ร	- ม ช ร	- ร ค ถ	- ช - ถ

ลำดับขั้นตอนการบรรเลงลายพ็อนหมากถั่วดิน ประกอบท่าพ็อน

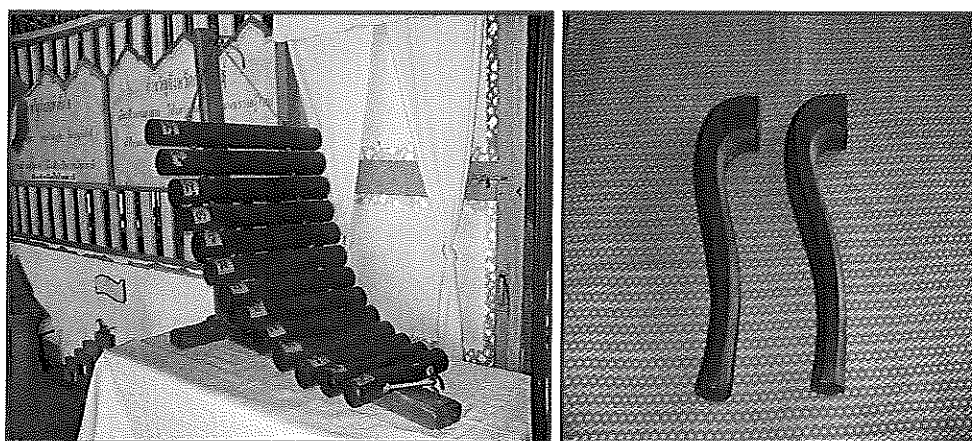
1. บรรเลงท่อนที่ 1 จำนวน 3 จบ
2. บรรเลงท่อนที่ 2 จำนวน 1 จบ
3. บรรเลงท่อนที่ 1 จำนวน 3 จบ
4. บรรเลงท่อนที่ 2 จำนวน 1 จบ
5. บรรเลงท่อนที่ 3 จำนวน 1 จบ
6. บรรเลงท่อนที่ 4 จำนวน 3 จบ และดนตรีบรรเลงจบพร้อมกันด้วยท่อนลง

4.8 เครื่องดนตรีประกอบการพ็อนหมากถั่วดิน

เครื่องดนตรีที่ใช้บรรเลงการพ็อนหมากถั่วดิน ประกอบดนตรีพื้นบ้านอีสาน (โปงลาง) แต่ละคณะจะเลือกใช้เครื่องดนตรีตามความเหมาะสม พบว่า มีเครื่องดนตรีที่นิยมใช้บรรเลงประกอบ ดังนี้ 1) โปงลาง 2) แคน 3) โหวด 4) พิณ 5) พิณไห 6) กลองยาว 7) ฉิ่ง (สิ่ง) 8) ฉาบ (แสง) และ 9) หมากกับแก๊บ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. โปงลาง

โปงลางเป็นเครื่องดนตรีพื้นบ้านอีสานชนิดหนึ่งมี 12 ลูก ทำด้วยไม้เนื้อแข็ง คือ ไม้มะหาดห้อยติดกันด้วยเชือกเป็นฝั้นมีลักษณะคล้ายระนาด มีเสียงสูงต่ำตามขนาดของ ไม้ในระบบห้าเสียงนิยมแวนด้านที่มีเสียงต่ำไว้ด้านบนด้านเสียงสูงทอดเอียงลง ตีด้วยไม้ตีที่ทำด้วยไม้คู่หนึ่ง หรือบรรเลงสองคน คนหนึ่งเล่นทำนองอีกคนหนึ่งตีเสียงเสพหรือเสียงประสาน

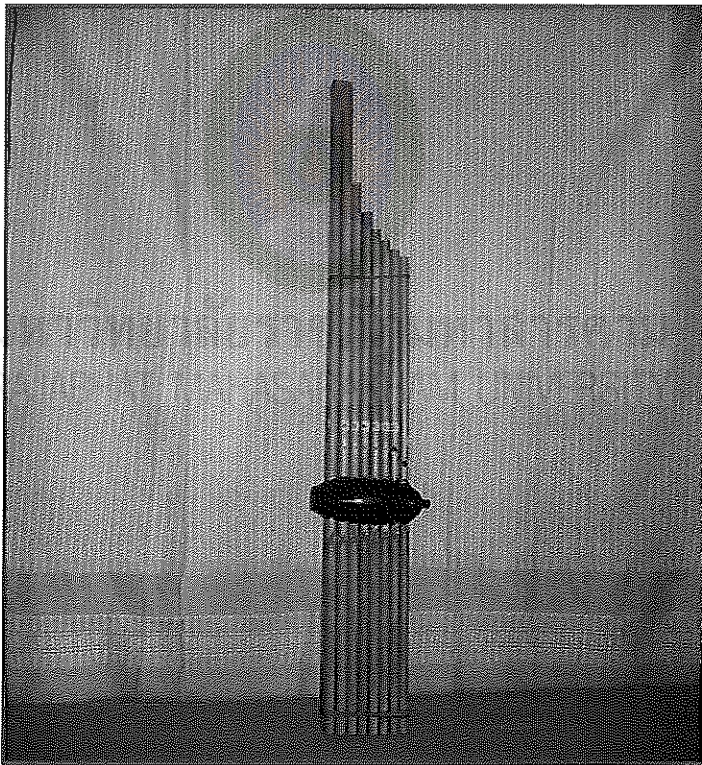
แผนภาพที่ 12 โปงลางและไม้ตีโปงลาง

หน้าที่ในการบรรเลง

ในวงโปงลาง โปงลางจะทำหน้าที่บรรเลงนำโดยการขึ้นทำนองของแต่ละลายเพลงเด่นชัดกว่าเครื่องดนตรีชนิดอื่น ส่วนเครื่องดนตรีชนิดอื่นเช่น พิณ แคน ฉิ่ง ฉาบ โห่ด ใช้บรรเลงประกอบเพื่อทำให้ทำนองเพลงเกิดความไพเราะน่าฟังยิ่งขึ้น

2. แคน

แคนเป็นเครื่องเป่าชนิดหนึ่ง ทำด้วยไม้รวกเล็ก ๆ เรียกว่า ไม้กู่แคนหรือไม้เฮี้ย มีความยาวลดหลั่นกันเรียงติดกันเป็นค้ำในเต้าแคน เต้าแคนทำด้วยไม้ประคู้ ลั่นแคนทำด้วยโลหะ เป็นเงินหรือทองเหลืองจะอยู่ในเต้าแคน การทำเสียงสูงหรือเสียงต่ำจะทำได้ด้วยการปิดเปิดนิ้วที่ รูเล็ก ๆ ซึ่งเจาะไว้ข้างกู่แคน (ลูกแคน) เรียกว่า “รูนิ้ว” อันละ 1 รู กู่แคนจะติดกับเต้าแคนด้วยขี้ผึ้ง หรือชันโรง แคนมีหลายขนาด แต่ที่นิยมใช้มากที่สุดคือ แคนแปด

แผนภาพที่ 13 แคน

หน้าที่ในการบรรเลง

แคนใช้เป่าลอกกับ โปงลาง เพื่อให้การบรรเลงเกิดความไพเราะน่าฟังยิ่งขึ้น

3. โหวด

โหวด เป็นเครื่องเป่าชนิดหนึ่งไม่มีลิ้น แต่เสียงเกิดจากกระแสลมที่เป่าผ่านรูเปิดของตัวโหวด โหวดอาจทำด้วยไม้รวกหรือไม้เขี้ยว (ไม้กู่แคน) หรือไม้ไผ่ก็ได้ ตัดให้มีขนาดเล็ก สั้นยาว (เรียงลำดับตามความสูงต่ำของเสียง) ติดอยู่รอบกระบอกไม้ไผ่ที่ใช้เป็นแกนกลางติดไว้ด้วยขี้ผึ้งมีจำนวน 6 ถึง 9 เล้า ความยาวประมาณ 25 เซนติเมตร เวลาเป่าจะหมุนไปรอบ ๆ ตามเสียงที่ต้องการ

แผนภาพที่ 14 โหวด

หน้าที่ในการบรรเลง

โหวดใช้เป่าประกอบทำนองเพลง ทำให้ท่วงทำนองเพลงไพเราะยิ่งขึ้น เพราะโหวดมีเสียงที่โหยหวนไพเราะจับใจ

4. พิณ

พิณเป็นเครื่องดนตรีพื้นบ้านอีสานที่ทำด้วยไม้ กล้องเสียงเป็นรูปสี่เหลี่ยมมนหรือคล้ายใบไม้กว้างประมาณ 25 เซนติเมตร ยาวประมาณ 30 ถึง 35 เซนติเมตร ตัวพิณยาวประมาณ 40 ถึง 50 เซนติเมตร มีช่องเสียงตรงกลางด้านหน้า ตอนปลายแกะสลักเป็นลวดลายหัวพญานาคหรือหัวนกใช้สายลวด 2-4 สาย บางครั้งใช้ 2 คู่ มีนมแบ่งเสียง ใช้แผ่นพลาสติกบาง ๆ คัด

แผนภาพที่ 15 พิณ

หน้าที่ในการบรรเลง

พิณใช้คัดทำนองควบคู่ไปกับลายโป่งกลาง ทำให้เสียงดนตรีในขณะบรรเลงมีเสียงไพเราะยิ่งขึ้น

5. พิณไห

พิณไหทำด้วยไหขนาดต่าง ๆ กันมีขนาดใหญ่เล็กกลมหล่นกันไป นำมาประดิษฐ์ให้เป็นเครื่องดนตรีโดยการใช้เส้นยางรถยนต์ ตัดให้กว้างขนาด 1 นิ้ว ซึ่งที่ปากไหให้ตั้งเวลาเล่นใช้นิ้วดึงเส้นยาง จะทำให้เกิดเสียงทุ้มต่ำ ตามขนาดของไห

แผนภาพที่ 16 พิณไห

หน้าที่ในการบรรเลง

พิณไหใช้ดีดประกอบจังหวะ ทำให้มีเสียงทุ้มน่าฟัง ในขณะที่บรรเลงทำนองเพลงลายต่าง ๆ ของโปงลาง แต่ปัจจุบันผู้ดีดพิณไหมีหน้าที่พ้อนประกอบจังหวะ โดยทำหน้าที่ดีดเท่านั้น

6. กลองยาว

กลองยาว เป็นกลองหน้าเดี่ยว ตัวกลองมักจะทำด้วยไม้ขนุน ตอนปลายจะเรียวและบานออก หน้ากลองกว้างประมาณ 21 เซนติเมตร ความยาวของกลองประมาณ 75 เซนติเมตร มีสายสะพาย ตรงกลางหน้ากลองนิยมถ่วงด้วยข้าวเหนียว หรือข้าวเจ้าคลุกกับขี้เถ้า ทำให้เหนียวแล้วติดกลางหน้ากลองทำให้เสียงทุ้มไพเราะยิ่งขึ้น ตัวกลองมักนิยมตัดผ้าเป็นเหมือนกระโปรงมาหุ้ม เวลาเล่นใช้มือตีจะทำให้ได้เสียงที่ไพเราะกว่าการใช้ไม้ตี

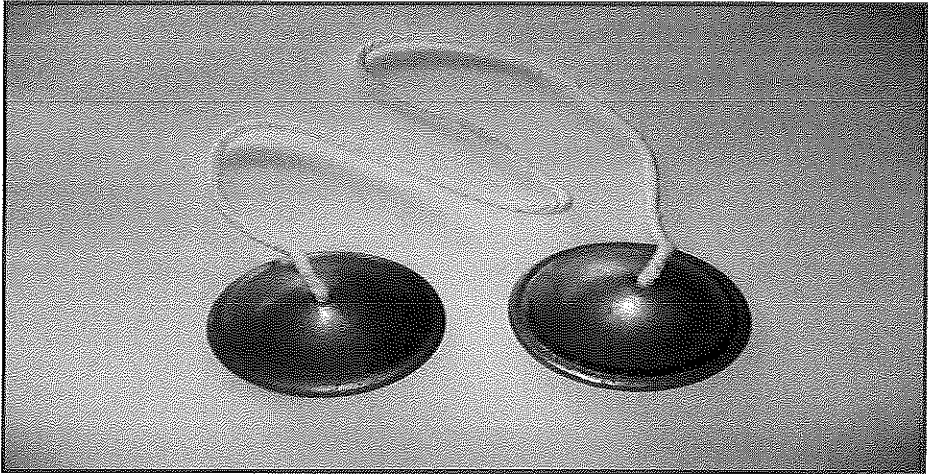
แผนภาพที่ 17 กลองยาว

หน้าที่ในการบรรเลง

กลองยาวใช้ตีกำกับจังหวะในทำนองเพลง

7. ฉิ่ง (สิง)

ฉิ่งทำจากโลหะผสม มีลักษณะเป็นรูปถ้วยคล้ายฝาขนมครก เส้นผ่านศูนย์กลางประมาณ 5 - 7 เซนติเมตร มีความหนาพอสมควร ตรงกลางมีรูสำหรับร้อยเชือกติดกันเป็นคู่มีเสียงกังวาลไกลและดัง

แผนภาพที่ 18 ฆ้อง

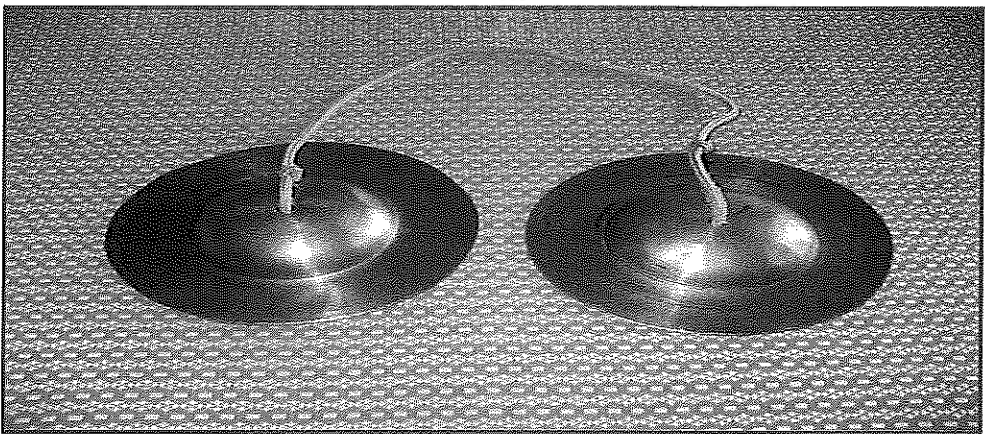
หน้าที่ในการบรรเลง

ฆ้องใช้ตีกำกับจังหวะเพื่อกำหนดความเร็วและช้าของเพลง

8. ฉาบ (แสง)

ฉาบทำจากโลหะผสม รูปร่างคล้ายจานหรือฝ่ามือ มีขนาดเส้นผ่านศูนย์กลางประมาณ 12 เซนติเมตร และฉาบใหญ่มีเส้นผ่านศูนย์กลางประมาณ 25 เซนติเมตร

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

แผนภาพที่ 19 ฉาบ(แสง)

หน้าที่ในการบรรเลง

ฉาบเป็นเครื่องประกอบจังหวะ ใช้ตีขัดหรือล้อกับฉิ่ง ใช้เล่นประกอบกับ กลองยาววงโปงลาง แคนวง ทำให้จังหวะน่าฟัง สนุกสนานเร้าใจ

9. หมากก๊ับแก๊บ

หมากก๊ับแก๊บ เป็นเครื่องตีทำด้วยไม้เนื้อแข็ง หนาประมาณ 2 เซนติเมตร กว้างประมาณ 5 เซนติเมตร ยาวประมาณ 12 เซนติเมตร ใช้ฝ่ามือตี คล้ายกรับเสภา บางครั้งทำด้วยไม้บาง ประมาณ 30 35 เซนติเมตร 2 ท่อน ไม้หมอนสำหรับขูดยาวประมาณ 9 เซนติเมตร ตัวรองข้างล่างจะมีชั้นหยักประมาณ 13 14 เซนติเมตร ไว้สำหรับไม้หมอนขูด ด้านล่างตั้งแตรก ๆ ข้างบนใช้เหรียญสตางค์แดงตั้งแต่ 2 เหรียญขึ้นไปใส่ เวลาตีจะกระทบกัน ดังกริ่ง ๆ

แผนภาพที่ 20 หมากก๊ับแก๊บ

หน้าที่ในการบรรเลง

หมากกับแก้วเป็นเครื่องประกอบจังหวะ ใช้เล่นเดี่ยวเพื่ออวดลีลาหรือเล่นประกอบการแสดงหมอลำกับแก้ว วงโปงลาง

4.9 เครื่องแต่งกาย

เครื่องแต่งกายชุดการแสดงประกอบการฟ้อนหมากถั่วดิน

นายคงศักดิ์ เทพสุระ กล่าวว่า ชุดการแสดงประกอบการฟ้อนหมากถั่วดิน ตัดเย็บมาจากผ้าพื้นเมืองที่ผลิตในชุมชน ส่วนเครื่องประดับบางส่วนจะทำมาจากถั่วลิสงและเศษวัสดุเหลือใช้ ซึ่งเครื่องแต่งกายมีความสวยงามสอดคล้องกับท่าฟ้อน

นายสวัสดิ์ พลเยี่ยม กล่าวว่า ชุดที่ใช้ในการแสดงฟ้อนหมากถั่วดิน ออกแบบตามสมัยนิยม แต่ยังคงเอกลักษณ์ของชาวอีสาน คือ มีผ้าสไบ ผ้าซิ่น

นางจันทร์สุดา สุริยะ กล่าวว่า เสื้อผ้าที่ใช้ในการแสดงฟ้อนหมากถั่วดินนั้นได้นำผลิตภัณฑ์ในท้องถิ่นมาออกแบบตัดเย็บโดยออกแบบให้สวยงาม แต่ยังคงยึดรูปแบบการแต่งกายของชาวอีสานคือ การนุ่งผ้าซิ่น เครื่องประดับก็ได้นำมาเมล็ดและฝักถั่วลิสง และวัสดุเหลือใช้มาประดิษฐ์

นางปรีชา นามเหลา กล่าวว่า ชุดที่ใช้ในการแสดงฟ้อนถั่วลิสง ได้แก่ ผ้าซิ่น ผ้ารัดอก สไบ ตัดเย็บมาจากผ้าพื้นเมืองซึ่งเป็นผลิตภัณฑ์ในชุมชน เครื่องประดับก็ทำจากหมากถั่วดิน และเศษวัสดุเหลือใช้

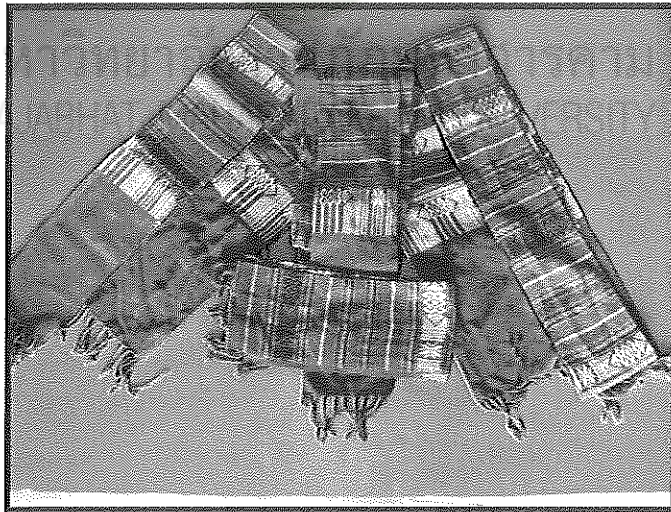
นางเยาวเรศ กลางโคตร กล่าวว่า ชุดที่ใช้ในการแสดงฟ้อนหมากถั่วดิน ได้แก่ ผ้าซิ่น ผ้ารัดอก สไบ ตัดเย็บมาจากผ้าพื้นเมืองที่มีลวดลายสวยงาม เพื่อเป็นการเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมและอาชีพของคนในชุมชนให้เป็นที่รู้จักอย่างกว้างขวาง

จากการศึกษาสามารถสรุปได้ว่า เครื่องแต่งกายชุดการแสดงการฟ้อนหมากถั่วดิน ยึดรูปแบบการแต่งกายของชาวอีสานดั้งเดิม ได้แก่ ผ้าซิ่น สไบ ผ้ารัดอก ใช้ผ้าพื้นเมืองที่เป็นผลิตภัณฑ์พื้นบ้านของท้องถิ่น เข็มขัดเงิน ซึ่งเป็นของใช้ของคนในท้องถิ่นอีสาน เครื่องประดับต่างๆ อันได้แก่ ดอกไม้ประดับผม ทำจากเศษวัสดุเหลือใช้ เช่น กถ่องนม กระจาดฟรอยด์ เป็นต้น ส่วนสร้อยคอและสร้อยคาดผม ทำจากฝักถั่วลิสงหมากถั่วดิน และลูกปัด เครื่องแต่งกายชุดการแสดง ได้แก่

แผนภาพที่ 21 ผ้าจีน ผ้ารัดดอก

1. ผ้าจีน ผ้ารัดดอก เพื่อเป็นการเผยแพร่ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านจากผ้าพื้นเมือง ผ้าทอพื้นเมืองของชาวบ้านให้รู้จักแพร่หลาย

แผนภาพที่ 22 สไบเล็กมัดดอก

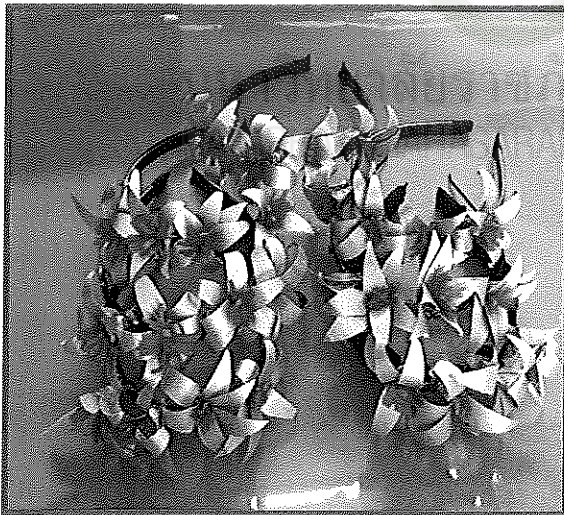
2. สไบเล็กมัดดอก เพื่อเป็นการเผยแพร่ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านจากผ้าพื้นเมืองผ้าทอพื้นเมืองให้รู้จักแพร่หลาย

แผนภาพที่ 23 เข็มขัดเงิน

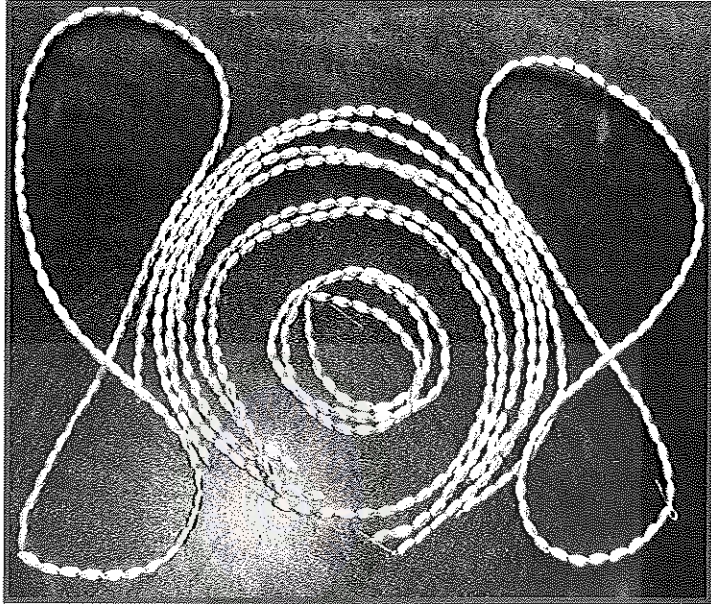
3. เข็มขัดเงินใช้รัดผ้าขึ้นเข้ากับชุด ช่วยให้ผ้าขึ้นและเสื้อ โดดเด่นขึ้นบ่งบอกถึงวัฒนธรรมการนุ่งผ้าของชาวอีสาน

แผนภาพที่ 24 เก้าผม

4. เก้าผมประดับด้วยพื่อประดับโชว์ดอกไม้ มองเห็นใบหน้าดอกไม้ประดับผมโดดเด่นสวยงาม

5. ประดับผมด้วยพื่อประดับโชว์สร้อยคาดผม มองเห็นใบหน้าสร้อยคาดผมโดดเด่นสวยงามมากยิ่งขึ้น

แผนภาพที่ 25 สร้อยคอ

6. สวมสร้อยคอเพื่อเสริมให้ชุดแต่งกายของผู้สวมใส่โดดเด่นสวยงามยิ่งขึ้น

แผนภาพที่ 26 การแต่งกายชุดการแสดงฟ้อนหมากถั่วดิน

4.10 การแสดงการฟ้อนหมากถั่วดิน

จากการศึกษาเอกสาร การสังเกตการณ์ การสัมภาษณ์ระดับลึกกลุ่มผู้ให้ข้อมูล จากหลาย ๆ ท่านเกี่ยวกับการแสดงการฟ้อนหมากถั่วดิน ประกอบดนตรีพื้นบ้านอีสาน (โปงลาง) ของนักเรียนบ้านค่านางตุ้ม โนนสวรรค์ อำเภอมะขาม จังหวัดร้อยเอ็ด พบว่า องค์ประกอบทางศิลปะของการฟ้อนหมากถั่วดิน ด้านการแสดง ได้แก่ ผู้แสดง โอกาสที่ใช้ในการแสดง สถานที่แสดง รวมทั้งผลงานการแสดงที่ผ่านมา ดังรายละเอียดต่อไปนี้

4.10.1 ผู้แสดง

นายสายเพชร พันธุ์คุ้มเก่า นายสวัสดิ์ พลเยี่ยม นายพุงค์ ทองคำ นางสาวสกุลฎา ผลแก้ว นางอัจฉราภรณ์ นามเมืองรักษ์ กล่าวโดยสรุปว่า ผู้แสดงแบ่งได้เป็น 2 พวก คือ ผู้ฟ้อนประกอบการบรรเลงดนตรี จำนวน 8 คนขึ้นไป และผู้บรรเลงดนตรี มีอย่างน้อยประมาณ 10 คน ขึ้นไป ซึ่งอาจจะเป็นการฟ้อนประกอบการดนตรีพื้นบ้านอีสาน (โปงลาง) หรือดนตรีอื่นก็ได้ตามความเหมาะสม แต่นิยมฟ้อนประกอบการดนตรีพื้นบ้านอีสาน (โปงลาง)

4.10.2 โอกาสที่ใช้ในการแสดง

นายคงศักดิ์ เทพสุระ นายสายเพชร พันธุ์คุ้มเก่า นายสวัสดิ์ พลเยี่ยม นายพุงค์ ทองคำ นางสาวสกุลฎา ผลแก้ว นางอัจฉราภรณ์ นามเมืองรักษ์ กล่าวโดยสรุปว่า โอกาสที่ใช้ในการแสดงฟ้อนถั่วลิสง นิยมใช้แสดงในงานมหรสพหรืองานฉลองที่เป็นสิริมงคลและงานสนุกสนานรื่นเริงต่าง ๆ เช่น งานบุญประเพณี งานวันแม่แห่งชาติ งานวันเด็ก งานวันปัจฉิมนิเทศ งานแสดงต้อนรับแขกบ้านแขกเมือง เป็นต้น

4.10.3 สถานที่แสดง

นางอ่อนตา ชูมนุม นายคงศักดิ์ เทพสุระ นายสายเพชร พันธุ์คุ้มเก่า นายสวัสดิ์ พลเยี่ยม นายไพบูรณ์ ทิพเหลือง และนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ซึ่งเป็นกลุ่มผู้ให้ข้อมูล กล่าวโดยสรุปว่า สถานที่แสดงทั้งนี้แล้วแต่ความเหมาะสม จะแสดงกับพื้น ปลูก เป็นร้านยกพื้นสูงหรือแสดงกลางแจ้งก็ได้ ปัจจุบันนิยมแสดงบนเวที

4.10.4 ผลงานการแสดงการฟ้อนหมากถั่วดิน

จากการศึกษาเอกสาร การสังเกตการณ์ การสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูล เช่น นายเทิดทูน วรระไล นายคงศักดิ์ เทพสุระ นายสวัสดิ์ พลเยี่ยม นายบุญมี ไจทาน นายระพี สิมมา นางสุพิน ไชยแสง และผู้ที่เคยชมการแสดงการฟ้อนถั่วลิสง ของนักเรียน โรงเรียนค่านางตุ้ม โนนสวรรค์ อำเภอมะขาม จังหวัดร้อยเอ็ด สรุปได้ว่า

ท่าฟ็อน มีความสวยงาม พร้อมเพริ้งและเหมาะสม สามารถสื่อความหมายของเรื่องราววิถีชีวิตของชาวบ้านเกี่ยวกับขั้นตอนการเก็บเกี่ยวธัญพืชและการจัดจำหน่าย โดยไม่ต้องมีคำบรรยายประกอบ

ทำนองเพลง (ลาย) ที่บรรเลงประกอบการแสดง มีความไพเราะ และสนุกสนาน เครื่องดนตรีที่ใช้บรรเลงมีครบวง

การแสดง มีความพร้อมเพริ้งสวยงาม ท่าฟ็อนมีความสวยงาม การเปลี่ยนท่ามีความต่อเนื่อง รูปแบบการแปรแถวมีความสวยงามและมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์

เครื่องแต่งกายชุดการแสดง มีความสวยงาม สื่อให้เห็นถึงวัฒนธรรมในการแต่งกายของชาวอีสาน และเป็นเศษวัสดุและวัสดุที่มีในท้องถิ่น หาได้ง่าย มีราคาข้อมเยา ตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง

นอกจากนี้ยังพบว่า การแสดงฟ็อนหมากถั่วดิน ของนักเรียนโรงเรียนคำนางดุ่มโนนสวรรค์ อำเภอเมยวดี จังหวัดร้อยเอ็ด ยังได้มีโอกาสร่วมแสดงในงานต่าง ๆ ทั้งระดับโรงเรียน ระดับชุมชน ระดับอำเภอ ระดับจังหวัด เช่น งานศิลปหัตถกรรมนักเรียนภาคตะวันออกเฉียงเหนือ งานบุญต่าง ๆ งานวันประณมศึกษา งานวันสำคัญต่าง ๆ ของโรงเรียน ดังภาพประกอบ

ชุดกิจกรรมการเรียนรู้

ชุดกิจกรรมการเรียนรู้เป็นการนำสื่อประสมที่สอดคล้องกับเนื้อหาและจุดประสงค์ของวิชา ที่มาใช้ในการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของนักเรียน เพื่อให้เกิดการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพชุดการเรียนการสอนเป็นเทคโนโลยีทางการศึกษาอย่างหนึ่งซึ่งนิยมใช้แพร่หลายทางการศึกษา เพราะผู้สอนสามารถนำมาใช้เป็นเครื่องชี้แนวทางในการสอน หรือให้นักเรียนใช้เรียนด้วยตัวเองหรือทั้งนักเรียนทั้งผู้สอนใช้ร่วมกัน เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์และช่วยลดภาระการสอนของครูด้วย

1. ความหมายของชุดกิจกรรมการเรียนรู้

กาญจนา เกียรติประวัติ (2524 : 60 - 61) ได้กล่าวถึงชุดกิจกรรมว่า ชุดกิจกรรม (Instruction Package) เป็นคำที่ใช้มาแต่เดิม ปัจจุบันเปลี่ยนมาใช้ชุดการเรียนเพื่ออ้างถึงแนวการสอนที่ยึดเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางให้นักเรียนมีโอกาสใช้สื่อต่าง ๆ ในชุดการเรียนเพื่อศึกษด้วยตนเองภายใต้ชุดการเรียนจะระะกอบด้วยคู่มือการใช้ชุดการเรียน สื่อการเรียนที่สอดคล้อง

กับเนื้อหาและประสบการณ์ เช่นรูปภาพ เทป วัสดุอุปกรณ์ ฯลฯ และการมอบหมายงานเพื่อให้ นักเรียนมีประสบการณ์มากยิ่งขึ้น

บุญเกื้อ คอรรหาเวช (2530 : 66 - 67) ได้กล่าวถึงชุดการเรียนรู้ว่า ชุดการเรียนรู้เป็นสื่อ ประสม ที่จัดขึ้นสำหรับหน่วยการเรียนรู้จัดไว้เป็นชุด บรรจุในซองกล่องหรือกระเป๋า ในกาสร้าง ใช้วิธีระบบเป็นหลักจึงทำให้มั่นใจได้ว่า ชุดการเรียนรู้จะช่วยให้ นักเรียนได้รับความรู้

ประพจน์ ศิลพิพัฒน์ (2540 : 19) ให้ความหมายชุดกิจกรรมการเรียนรู้ว่าเป็นสื่อที่ ช่วยให้นักเรียนสามารถเรียนได้ด้วยตัวเอง มีการจัดสื่อไว้อย่างเป็นระบบ ช่วยให้นักเรียนเกิด ความสนใจเรียนตลอดเวลา ทำให้เกิดทักษะในการแสวงหาความรู้

ภานิต สุโพธิ์ (2547 : 39) ได้กล่าวถึงการสอนโดยปฏิบัติการทดลองว่าเป็นวิธีการ สอนที่ให้นักเรียนมีโอกาสทำกิจกรรมการทดลองด้วยตนเอง เป็นวิธีการสอนที่ดีวิธีหนึ่งตาม ขบวนการวิทยาศาสตร์ ซึ่งเป็นการเลียนแบบวิธีการทำงานของนักวิทยาศาสตร์ที่แท้จริงวิธีหนึ่ง

สรุป ชุดกิจกรรมการเรียนรู้ หมายถึง แบบหรือแนวทางในการจัดประสบการณ์ให้แก่ นักเรียนศึกษาค้นคว้า เรียนรู้ด้วยตนเอง โดยครูเป็นเพียงผู้แนะนำหรือชี้แนะนักเรียนเท่านั้น ชุด กิจกรรมเรื่อง การพ้อนถั่วลิสง มีทั้งหมด 5 ชุด สร้างขึ้นเพื่อให้ครูกับนักเรียนใช้เป็นแนวทาง ประกอบการจัดกิจกรรมการพ้อนถั่วลิสง

2. ประเภทของชุดกิจกรรมการเรียนรู้

ชุดกิจกรรมแบ่งออกเป็น 3 ประเภท ดังนี้ ชัยรงค์ พรหมวงศ์ (2545 : ออนไลน์)

2.1 ชุดกิจกรรมประกอบด้วยคำบรรยายหรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่าชุดกิจกรรม สำหรับครูใช้คือเป็นชุดกิจกรรมที่กำหนดกิจกรรมและสื่อการเรียนรู้ การสอนมากมายหลายชนิด เช่นแผ่น โปร่งใส สไลด์ เป็นต้น ให้ครูใช้ประกอบคำบรรยายเพื่อเปลี่ยนบทบาทการพูดของครู ให้น้อยลง และเปิดโอกาสให้นักเรียนร่วมกิจกรรมการเรียนรู้มากขึ้น ชุดกิจกรรมนี้เหมาะสำหรับการ สอนเป็นกลุ่มใหญ่หรือนักเรียนทั้งชั้น

2.2 ชุดกิจกรรมสำหรับกิจกรรมกลุ่ม ชุดกิจกรรมแบบนี้เน้นที่ตัวนักเรียนได้ ประกอบกิจกรรมร่วมกันและอาจจัดในรูปแบบศูนย์การเรียนรู้ ชุดกิจกรรมแบบกิจกรรมกลุ่ม ประกอบด้วยชุดกิจกรรมย่อยที่เท่ากับจำนวนศูนย์ที่แบ่งไว้ในแต่ละหน่วย แต่ในศูนย์มีสื่อการเรียนหรือบทเรียนครบชุดตามนักเรียนในศูนย์กิจกรรมนั้น ให้นักเรียนหมุนเวียนทำกิจกรรมใน ชุดกิจกรรมที่จัดไว้ในกลุ่มหรือศูนย์ต่าง ๆ จนครบศูนย์ นักเรียนอาจต้องการความช่วยเหลือจาก ครูเพียงเล็กน้อยในระยะเริ่มต้นเท่านั้น หลังจากเคยชินกับวิธีการ ใช้นักเรียนสามารถซักถามครู

ได้เสมอ เมื่อจบการเรียนรู้แต่ละศูนย์แล้วนักเรียนอาจสนใจการเรียนรู้เสริมเพื่อเจาะลึกถึงสิ่งที่เรียนรู้ได้อีกจากศูนย์สำรองที่ครูจัดเตรียมไว้เพื่อเป็นการไม่เสียเวลาที่ต้องรอคอยบุคคลอื่น

2.3 ชุดกิจกรรมรายบุคคล เป็นชุดกิจกรรมที่ผลิตขึ้นสำหรับนักเรียนเป็นรายบุคคล นักเรียนต้องศึกษาด้วยตัวเองตามความสามารถของตนและประเมินผลความก้าวหน้าของตน

สรุป ชุดกิจกรรมเป็นแนวทางในการศึกษาค้นคว้าของนักเรียนหรือผู้ที่สนใจ โดยศึกษาตามขั้นตอนที่มีในชุดกิจกรรมเมื่อไม่เข้าใจสามารถสอบถามครูได้ ชุดกิจกรรมการพินิจถ่วงสินนี้ เป็นชุดกิจกรรมที่สร้างขึ้นเพื่อให้นักเรียนประกอบกิจกรรมร่วมกัน

3. องค์ประกอบของชุดกิจกรรม

องค์ประกอบของชุดกิจกรรมโดยทั่วไปประกอบด้วยองค์ประกอบ 7 อย่าง คือ (ชัยยงค์ พรหมวงศ์. 2545 : ออนไลน์)

3.1 เนื้อหาหรือมโนทัศน์ที่ต้องการให้นักเรียนศึกษา (Concept Focus) ชุดกิจกรรมหนึ่งควรจะเน้นให้นักเรียนศึกษาเพียงมโนทัศน์เดียว

3.2 วัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรม (Behaviorally Stated Objective) เป็นสิ่งสำคัญที่สุดที่จะทำให้ชุดกิจกรรมนั้นประสบความสำเร็จหรือล้มเหลวเป็นข้อความระบุถึงพฤติกรรมที่คาดว่าจะเกิดขึ้นหลังจากการเรียนรู้ ควรระบุชัดเจนให้นักเรียนเข้าใจอย่างแจ่มแจ้ง เพราะวัตถุประสงค์นี้เป็นแนวทางในการทำกิจกรรม

3.3 มีกิจกรรมให้เลือกหลายอย่าง (Multiple active Methodologies) คือ รายละเอียดของกิจกรรมที่ต้องการให้นักเรียนปฏิบัติ

3.4 วัสดุประกอบการเรียน (Diversified Learning Resources) จากกิจกรรมให้เลือกหลากหลายนั้นจำเป็นต้องมีวัสดุประกอบ เพราะเป็นแหล่งที่จะช่วยให้นักเรียนบรรลุจุดมุ่งหมาย

3.5 แบบทดสอบ (Evaluation Instrument) ในการประเมินผลดูว่านักเรียนเกิดผลสัมฤทธิ์ในการสอนมากน้อยเพียงไร แบบทดสอบที่ใช้ อาจเป็นแบบทดสอบก่อนเรียน แบบทดสอบตนเอง แบบทดสอบหลังเรียน

3.6 กิจกรรมสำรอง กิจกรรมเพิ่มเติม (Breadth And Depth Activities) หลังจากให้นักเรียนทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนแล้ว อาจทำกิจกรรมที่เสนอแนะเพิ่มเติมภายหลัง

3.7 คำชี้แจงวิธีใช้กิจกรรม (Instruction) เนื่องจากชุดกิจกรรมที่ผลิตขึ้นเพื่อให้ นักเรียนเรียนด้วยตนเอง คำชี้แจงวิธีใช้ชุดกิจกรรมจำเป็นต้องมีรายละเอียดของวิธีการใช้ชุด

กิจกรรมทำให้นักเรียนสามารถเข้าใจและเรียนรู้ได้ด้วยตัวเอง (สันติภาพ อุดมมงคล, 2551 : 21-22)

สรุปองค์ประกอบของชุดกิจกรรมประกอบด้วย คำชี้แจงของชุดกิจกรรม สื่อการสอน กิจกรรม วิธีดำเนินการ และประเมินผล

4. การสร้างชุดกิจกรรม การสร้างชุดกิจกรรมประกอบด้วย 10 ขั้นตอน ดังนี้
(ชัยยงค์ พรหมวงศ์, 2545 : ออนไลน์)

- 4.1 กำหนดหมวดหมู่ เนื้อหา และประสบการณ์ อาจกำหนดเป็นหมวดวิชา
- 4.2 กำหนดหน่วยการสอน แบ่งเนื้อหาออกเป็นการสอนโดยประมาณ เนื้อหาวิชาที่ครูถ่ายทอดความรู้แก่นักเรียนได้ในหนึ่งสัปดาห์หรือหนึ่งครั้ง
- 4.3 กำหนดหัวข้อเรื่อง ผู้สอนจะต้องถามตัวเองว่าในการสอนแต่ละหน่วยควรให้ประสบการณ์แก่นักเรียนอะไรบ้างแล้วกำหนดออกมาเป็นหัวข้อย่อย
- 4.4 กำหนดมโนทัศน์และหลักการให้สอดคล้องกับหัวข้อเรื่องโดยสรุปแนวคิดสาระหลักเกณฑ์สำคัญไว้เพื่อเป็นแนวทางจัดเนื้อหาให้สอดคล้องกัน
- 4.5 กำหนดวัตถุประสงค์ให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรมซึ่งเป็นแนวทางทางการเลือกและผลิตสื่อ
- 4.6 กำหนดกิจกรรมการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรมซึ่งเป็นแนวทางทางการเลือกและการผลิตสื่อการสอน
- 4.7 กำหนดการประเมินผล ต้องประเมินให้ตรงกับพฤติกรรม โดยใช้แบบสอบถามอิงเกณฑ์ เพื่อให้ผู้สอบทราบว่าหลังผ่านกิจกรรมเรียบร้อยแล้ว นักเรียนได้เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้หรือไม่
- 4.8 เลือกและผลิตสื่อการสอน วัสดุ อุปกรณ์ และวิธีการที่ครูใช้ ถือว่าเป็นสื่อการสอนของแต่ละหัวข้อแล้วจัดสื่อการสอนเป็นหมวดหมู่
- 4.9 หาประสิทธิภาพของชุดกิจกรรมเพื่อการประกันว่าชุดกิจกรรมเพื่อเป็นการประกันว่าชุดกิจกรรมที่สร้างขึ้นมีประสิทธิภาพในการสอน
- 4.10 การใช้ชุดกิจกรรม ชุดกิจกรรมที่ได้รับการปรับปรุงและมีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้

5. ลักษณะของชุดกิจกรรมการเรียนรู้ มีดังนี้

- 5.1 ให้นักเรียนสามารถเรียนรู้ด้วยตนเอง (Inquiry Approach) จะเน้นให้นักเรียนค้นคว้าหาคำตอบด้วยตนเอง โดยชุดกิจกรรมการเรียนรู้จะมีคำถามชี้แนะให้สังเกต

ให้แปลความหมายของข้อมูลและลงข้อสรุป นักเรียนจะค้นพบแนวความคิดหลักจากการศึกษาสำรวจภาคสนามและการอภิปรายหลังปฏิบัติการ

5.2 นักเรียนได้ฝึกชี้ปัญหา และแก้ปัญหา โดยกิจกรรมบางตอนจะเริ่มต้นด้วยปัญหาที่มักจะเกิดขึ้นกับสิ่งแวดล้อม (Problem Approach) นักเรียนจะต้องคิดค้นและสำรวจหาสาเหตุของปัญหาเหล่านี้ เพื่อหาทางแก้ปัญหา

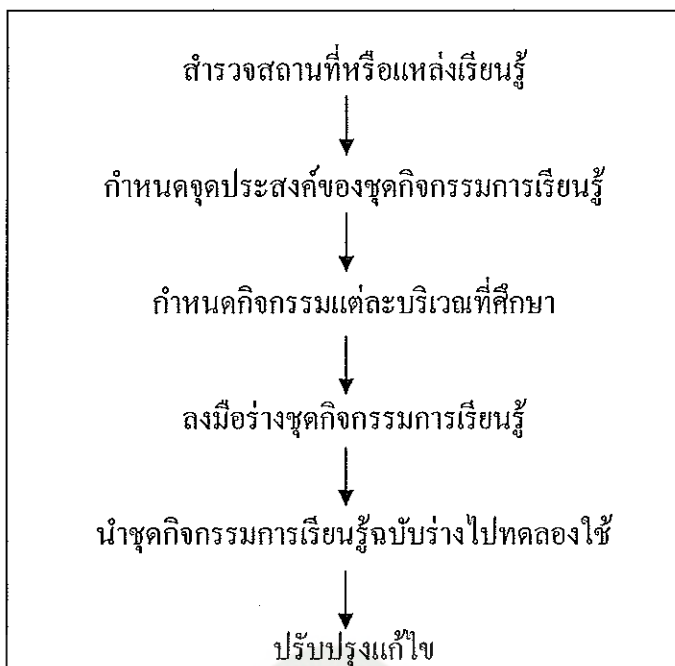
5.3 กิจกรรมในชุดกิจกรรมการเรียนรู้ ต้องเน้นให้นักเรียนเรียนรู้ด้วยการประสาทสัมผัส (Sensory Awareness) ซึ่งเป็นวิธีการที่จะนำไปสู่ความเข้าใจ และซาบซึ้ง ซึ่งจะช่วยให้เกิดจิตสำนึกเห็นคุณค่าในสิ่งที่เรียนรู้

5.4 ภาษาที่ใช้ในชุดกิจกรรมการเรียนรู้ พยายามใช้ภาษาที่เข้าใจง่าย และพยายามหลีกเลี่ยงคำศัพท์ต่าง ๆ ที่เข้าใจยากเพื่อต้องการให้ผู้เรียนรู้สึกว่าทุกคนสามารถเรียนจากชุดกิจกรรมการเรียนรู้นี้ได้มิใช่เฉพาะนักเรียนที่เรียนเก่งเท่านั้น

5.5 กิจกรรมที่กำหนดไว้ในชุดกิจกรรมการเรียนรู้ พยายามให้นักเรียนได้ใช้ทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ช่วยให้เกิดความรู้และความเข้าใจ เช่น การสังเกต การจำแนกประเภท การตั้งสมมติฐาน การบันทึกข้อมูล การสื่อความหมาย และการจัดทำข้อมูลการแปลความหมายของข้อมูล เหล่านี้เป็นต้น

5.6 กิจกรรมหลังจากการปฏิบัติภาคสนามแล้ว นักเรียนจะได้รับการฝึกให้วางแผนในการแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อม ฝึกตัดสินใจปัญหา และฝึกจัดการกับสิ่งแวดล้อม โดยการยกเหตุการณ์ที่กำลังเป็นปัญหาขึ้นมาให้คิด เช่น ปัจจุบันป่าไม้กำลังถูกทำลาย เพื่อทำไร่เลื่อนลอย นักเรียนมีความคิดเห็นอย่างไรต่อเหตุการณ์นี้ และถ้าต้องการให้มีต้นไม้ ป่า ไม้มาก ๆ นักเรียนคิดว่าควรจะมีวิธีการจัดการอย่างไร

5.7 อุปกรณ์ที่กำหนดให้ใช้ในการปฏิบัติการภาคสนาม พยายามให้ใช้อุปกรณ์ที่หาง่ายและไม่ยุ่งยากซับซ้อนในการใช้ ดังนั้น ก่อนที่จะสร้างชุดกิจกรรมการเรียนรู้แต่ละครั้ง จะต้องคำนึงถึงจุดประสงค์ในการเขียนชุดกิจกรรมการเรียนรู้ สถานที่ใช้เป็นแหล่งศึกษา และระดับความรู้ของผู้เรียน เมื่อศึกษาสิ่งต่าง ๆ เหล่านั้นเรียบร้อยแล้วเพื่อความสะดวกรวดเร็ว และป้องกันข้อผิดพลาดที่อาจจะเกิดขึ้น ต้องดำเนินการสร้างชุดกิจกรรมการเรียนรู้ตามขั้นตอนดังแผนภูมิที่ 1

แผนภูมิที่ 1 ขั้นตอนการสร้างชุดกิจกรรมการเรียนรู้

ลักษณะของชุดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ดี ต้องมีลักษณะให้นักเรียน ได้เรียนรู้ด้วยตนเอง ใช้ภาษาที่เข้าใจง่ายเพื่อให้ทุกคนรู้สึกว่าจะสามารถที่จะเรียนรู้ได้ มีกิจกรรมที่ฝึกทักษะ เช่น ทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ ทักษะการใช้ภาษา ตลอดจนมีคำถามท้ายกิจกรรม เพื่อใช้เป็นแนวทางนำไปสู่ความรู้ นอกจากนั้นอุปกรณ์ที่ใช้ในกิจกรรมต้องหาได้ง่าย สะดวก ไม่ยุ่งยาก อาจใช้วัสดุในท้องถิ่น หรือวัสดุอุปกรณ์ที่เหลือใช้

6. การใช้ชุดกิจกรรมการเรียนรู้ในการเรียนการสอน

การใช้ชุดกิจกรรมการเรียนรู้ในการเรียนการสอน ภายหลังจากการสร้างชุดกิจกรรมการเรียนรู้เสร็จสิ้นเรียบร้อยแล้ว ชุดกิจกรรมการเรียนรู้จะเกิดประโยชน์ได้ก็ต่อเมื่อครูได้นำไปใช้ในการเรียนการสอน ซึ่งเป็นขั้นตอนที่มีความสำคัญอย่างมากถ้าครูไม่เข้าใจบทบาทของตนเองขั้นตอนการปฏิบัติ ประเภทของการจัดกิจกรรม และถ้าครูมองไม่เห็นความสำคัญของการใช้ชุดกิจกรรมการเรียนรู้แล้ว ชุดกิจกรรมการเรียนรู้ที่สร้างขึ้นก็เป็นเพียงแผ่นกระดาษเปล่า ๆ ไม่มีคุณค่าใด ๆ ดังนั้นผู้ศึกษาค้นคว้าจึงได้นำเสนอการใช้ชุดกิจกรรมการเรียนรู้ในการเรียนการสอนตามหัวข้อต่อไปนี้

7. บทบาทของครูในการจัดการเรียนการสอน

บทบาทของครูในการจัดการเรียนการสอน โดยใช้ชุดกิจกรรมการเรียนรู้ ถึงแม้ว่าในการเรียนการสอนชุดกิจกรรมการเรียนรู้ นักเรียนจะเป็นผู้ลงมือปฏิบัติการทดลอง เพื่อค้นหาข้อเท็จจริงและข้อสรุปต่าง ๆ ด้วยตนเอง แต่ในขณะที่นักเรียนลงมือปฏิบัติครูยังมีบทบาทสำคัญในการคอยดูแล และช่วยเหลือนักเรียนเมื่อนักเรียนต้องการความช่วยเหลือ โดยครูจะอยู่ในห้องที่นักเรียนทำการปฏิบัติตลอดเวลา และควรรยืนอยู่ในตำแหน่งที่ นักเรียนทุกคนสามารถมองเห็นได้ทั่วถึง ซึ่งบทบาทของครูในกระบวนการเรียนการสอนที่มีการทดลองหรือปฏิบัติมี 3 ขั้นตอน คือ

7.1 การอภิปรายก่อนการทดลอง (Pre-lab Discussion) ผู้สอนจะต้องพยายามเตรียมคำถามต่าง ๆ เพื่อเป็นการกระตุ้นให้ผู้เรียนอยากรู้อยากเห็น คิด สงสัย หรือแนะนำแนวทาง เพื่อให้ผู้เรียนจะได้สืบเสาะหาคำตอบต่อไปตลอดจนให้คำแนะนำต่าง ๆ ในการทดลอง อาทิ เช่นควรทำอะไรก่อนหรือไม่ควรทำอะไรก่อน ตลอดจนเตือนเรื่องความปลอดภัยเป็นต้น

7.2 การใช้ผู้เรียนปฏิบัติการทดลอง (Experiment Period) ผู้สอนจะต้องคอยดูแลให้คำแนะนำอย่างใกล้ชิด คอยกระตุ้นสนับสนุน และเป็นที่ปรึกษาอยู่ด้วย มิใช่ให้ผู้เรียนปฏิบัติการทดลองกันตามลำพังฝ่ายเดียว

7.3 การอภิปรายหลังการทดลอง (Post-lab Discussion) ผู้สอนจะต้องเตรียมคำถามต่าง ๆ เพื่อช่วยให้ผู้เรียนสามารถใช้ข้อมูลหรือผลการทดลองที่รวบรวมได้ในตอนที่ 2 สรุปเป็น เกล็ด ทฤษฎี หรือหลักการต่าง ๆ รวมทั้งอภิปรายถึงข้อผิดพลาด ของการทดลองที่อาจเป็นไปได้ด้วยคั้งนั้น ในการใช้ชุดกิจกรรมการเรียนรู้สิ่งแวดล้อม ครูจึงมีบทบาทคอยให้คำแนะนำคอยช่วยเหลือและสนับสนุนให้นักเรียนสนใจและทำตามชุดกิจกรรมการเรียนรู้ โดยใช้คำถามกระตุ้นให้คิด อยากรู้อยากเห็นในสิ่งที่จะปฏิบัติ

8. ขั้นตอนในการเรียนการสอน

ขั้นตอนในการเรียนการสอนชุดกิจกรรมการเรียนรู้สมจิต สวนไพบูลย์ (2541 : 61) ได้นำเสนอการเรียนการสอนปฏิบัติการทดลองควรมีขั้นตอนการสอน ดังนี้

8.1 ขั้นเตรียมการ ครูและนักเรียนร่วมกันพิจารณาหัวข้อที่จะทำการทดลองการจัดแบ่งกลุ่มนักเรียน อธิบายถึงระเบียบในการปฏิบัติการทดลอง ให้นักเรียนอ่านสมุดปฏิบัติการมาล่วงหน้าและอธิบายให้นักเรียนรู้จักอุปกรณ์ และการใช้อุปกรณ์ชนิดต่าง ๆ ซึ่งขั้นเตรียมการนี้เป็นขั้นที่จะพัฒนาความคิดของนักเรียนได้เป็นอย่างดี

8.2 ขั้นดำเนินการ นักเรียนลงมือปฏิบัติการทดลองตามที่ได้เตรียมการไว้

โดยครูดูแลอย่างใกล้ชิดและพยายามให้นักเรียนทุกคนได้มีส่วนร่วมอย่างทั่วถึง

8.3 **ขั้นสรุปและประเมินผล** ครูและนักเรียนร่วมกันอภิปรายสรุปผลของการทดลอง โดยนักเรียนนำข้อมูลที่บันทึกได้รายงานเปรียบเทียบระหว่างกลุ่มรวมทั้งรายงานผลการทดลองของตน ครูเพิ่มเติมหรือแนะนำในสิ่งที่ยังบกพร่อง รวมถึงร่วมกันประเมินวิธีการทำงานการเก็บรักษาเครื่องมือ ประโยชน์ที่ได้รับจากการทดลองผู้ศึกษาค้นคว้าคิดว่า ในการนำชุดกิจกรรมการเรียนรู้สิ่งแวดล้อม ไปใช้ ต้องดำเนินการให้ครบทั้ง 3 ขั้นตอน คือ ขั้นเตรียม ขั้นปฏิบัติตามชุดกิจกรรมการเรียนรู้ ขั้นสรุป และนำเสนอผลการอภิปราย

9. รูปแบบของการจัดกิจกรรมในชุดกิจกรรมการเรียนรู้

สำหรับรูปแบบการให้นักเรียนปฏิบัติตามชุดกิจกรรมการเรียนรู้ นั้น โดยทั่วไปมี 2 แบบ คือ

9.1 การทดลองแบบสำเร็จรูป (Structured Laboratory) เป็นรูปแบบที่เก่าแก่ ซึ่งในการทดลองแบบนี้จะมีคำสั่ง และวิธีการปฏิบัติการทดลองมาให้นักเรียน และเป็นการปฏิบัติการเพื่อพิสูจน์หลักการในบทเรียนที่ได้เรียนไปแล้ว

9.2 การทดลองแบบไม่กำหนดแนวทาง (Unstructured Laboratory) เป็นรูปแบบที่อยู่บนพื้นฐานของการสืบสอบ โดยเน้นให้นักเรียนได้ค้นและสืบสอบในหลักการที่กำลังวิเคราะห์กันในห้องเรียน

10. ประโยชน์ของการสอนแบบชุดกิจกรรมการเรียนรู้

การสอนด้วยชุดกิจกรรมการเรียนรู้มีประโยชน์หลายประการ ซึ่ง ภายิต สุโพธิ์ (2547 : 57) ได้สรุปประโยชน์ของการสอนแบบการใช้ชุดกิจกรรมการเรียนรู้ไว้ดังนี้

10.1 ผู้สอนมีอิสระที่จะให้ความช่วยเหลือ การสอนแก่ผู้เรียนที่ต้องการความช่วยเหลือ

10.2 การทำกิจกรรมการเรียนรู้โดยการทดลองอาจดำเนิน โดยผู้เรียนเป็นรายบุคคลหรือเป็นรายกลุ่มเล็ก ๆ ก็ได้

10.3 ผู้เรียนอาจศึกษากิจกรรม วิธีการปฏิบัติ จากสิ่งที่สามารถเรียนรู้ด้วยตนเองได้

10.4 เป็นเทคนิคที่เป็นรากฐานของการแก้ปัญหา

10.5 ช่วยให้ผู้เรียนเรียนรู้การสรุปครอบคลุม และการใช้การสรุปครอบคลุมดังกล่าวในสถานการณ์ใหม่

10.6 เป็นวิธีการเรียนรู้ที่ผู้เรียน จะทำการสืบเสาะหาความรู้และค้นพบความรู้

10.7 ผู้เรียนเพิ่มพูนความสามารถในการทำงานอย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้นมีทักษะมากขึ้น

10.8 ช่วยพัฒนาเจตคติเชิงวิทยาศาสตร์ ในขณะที่ ภาวิชิต สุโพธิ์ (2547 : 51) กล่าวถึงประโยชน์ของชุดกิจกรรมการเรียนรู้ไว้ว่าการปฏิบัติการ เป็นการช่วยให้นักเรียนได้รับประสบการณ์ ได้พบปัญหา ได้แก้ปัญหา ได้ค้นพบความรู้ทางวิทยาศาสตร์ด้วยตนเองโดยวิธีนี้จะคุ้มค่านักเรียนได้เป็นผู้ออกแบบการทดลอง ประเมินผลการทดลองด้วยตนเอง และการสอนด้วยวิธีนี้เป็นการส่งเสริม และสนับสนุนให้เด็กได้มีโอกาสเรียนรู้ มิใช่ความรู้ที่ได้จากการบอกเล่าของครูแต่ฝ่ายเดียวเป็นวิธีสอนที่ตีวิธีหนึ่งตามกระบวนการวิทยาศาสตร์ ซึ่งเป็น การเรียนรู้ตามหลักการทำงานของนักวิทยาศาสตร์ เด็กสามารถเรียนรู้หลักเกณฑ์และข้อเท็จจริงที่อยู่รอบ ๆ ตัวได้อย่างลึกซึ้งและรวดเร็ว

ผู้วิจัยเห็นว่า การสอนโดยการใช้ชุดกิจกรรมการเรียนรู้ ทำให้นักเรียนสามารถเรียนรู้ด้วยตนเองตามหลักสูตรที่จัดให้ โดยนักเรียนได้รับประสบการณ์ตรงจากสิ่งแวดล้อมใกล้ ๆ ตัว ได้ฝึกทักษะ ฝึกการแก้ปัญหา ตลอดจนสร้างเจตคติให้เกิดขึ้นกับตัวนักเรียน นอกจากนั้นยังเป็นการเรียนที่สนุกสนาน ชวนคิด ชวนติดตาม ซึ่งครูมีบทบาทในการจัดประสบการณ์ คอยแนะนำชี้แนะแนวทางที่ถูกต้องป้องกันอันตรายที่จะเกิด อำนวยความสะดวกต่าง ๆ แก่นักเรียนที่จะเป็นอุปสรรคต่อการเรียนรู้ของนักเรียน และมีบทบาทในการกระตุ้นความสนใจการเรียนรู้ของนักเรียนด้วยการใช้คำถามที่น่าสนใจ น่าติดตามตลอดเวลา การสร้างชุดกิจกรรมการเรียนรู้จึงเป็นการวางแผนดำเนินงานในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ว่าสมควรที่จะทำเรื่องใดก่อนการวางแผนที่ดีจะทำให้การสร้างชุดกิจกรรมการเรียนการสอนประสบผลสำเร็จ

การหาประสิทธิภาพชุดกิจกรรมการเรียนรู้

การหาประสิทธิภาพของชุดกิจกรรมการเรียนรู้ เรื่อง การฟ่อนหมากถั่วดิน กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ (นาฏศิลป์) สำหรับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โดยใช้แหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับการหาประสิทธิภาพของชุดกิจกรรมการเรียนรู้ รายละเอียด ดังนี้

เชษิตู กิจระการ (2544 : 45-51) อธิบายถึงการหาประสิทธิภาพไว้ดังนี้

1. วิธีการหาประสิทธิภาพเชิงประจักษ์ (Empirical Approach) วิธีการนี้จะนำสื่อไปทดลองใช้กับกลุ่มนักเรียนเป้าหมายการหาประสิทธิภาพของสื่อ เช่น บทเรียนคอมพิวเตอร์ช่วยสอน (CAI) บทเรียนโปรแกรม ชุดการสอน แผนการจัดการเรียนรู้ แบบฝึก

ทักษะ เป็นต้น ส่วนมากใช้วิธีการหาประสิทธิภาพด้วยวิธีนี้ ประสิทธิภาพที่วัด ส่วนใหญ่จะพิจารณาจากเปอร์เซ็นต์ การทำแบบฝึกหัด หรือกระบวนการเรียนระหว่างเรียน หรือแบบทดสอบย่อย โดยแสดง ค่าเป็นตัวเลข 2 ตัวเช่น $E_1 / E_2 = 80/80$, $E_1 / E_2 = 85/85$, $E_1 / E_2 = 90/90$ เป็นต้น เกณฑ์ประสิทธิภาพ (E_1 / E_2) มีความหมายแตกต่างกันหลายลักษณะ ในที่นี้จะยกตัวอย่าง $E_1 / E_2 = 80/80$ ดังนี้

1.1 เกณฑ์ 80/80 ในความหมายที่ 1 ตัวเลข 80 ตัวแรก (E_1) คือนักเรียนทั้งหมดทำแบบฝึกหัดหรือแบบทดสอบย่อยได้คะแนนเฉลี่ยร้อยละ 80 ถือเป็นประสิทธิภาพของกระบวนการส่วนตัวเลข 80 ตัวหลัง (E_2) คือนักเรียนทั้งหมดที่ทำแบบทดสอบหลังเรียนได้คะแนนเฉลี่ย ร้อยละ 80 ถือว่าเป็นประสิทธิภาพของผลลัพธ์

1.2 เกณฑ์ 80/80 ในความหมายที่ 2 ตัวเลข 80 ตัวแรก (E_1) คือนักเรียนร้อยละ 80 ทำแบบทดสอบหลังเรียน ได้คะแนนร้อยละ 80 ทุกคนส่วนตัวเลข 80 ตัวหลัง (E_2) คือนักเรียนทั้งหมดที่ทำแบบทดสอบหลังเรียนครั้งนั้น ได้คะแนนเฉลี่ยร้อยละ 80

1.3 เกณฑ์ 80/80 ในความหมายที่ 3 ตัวเลข 80 ตัวแรก (E_1) คือจำนวนนักเรียนทั้งหมดทำแบบทดสอบหลังเรียน ได้คะแนนเฉลี่ยร้อยละ 80 ส่วนตัวเลข 80 ตัวหลัง (E_2) คือคะแนนเฉลี่ยร้อยละ 80 ที่นักเรียนทำเพิ่มขึ้นจากแบบทดสอบหลังเรียน โดยเทียบกับคะแนนที่ได้ก่อนการเรียน

1.4 เกณฑ์ 80/80 ในความหมายที่ 4 ตัวเลข 80 ตัวแรก (E_1) คือนักเรียนทั้งหมดทำแบบทดสอบหลังเรียน ได้คะแนนเฉลี่ยร้อยละ 80 ส่วนตัวเลข 80 ตัวหลัง (E_2) คือนักเรียนทั้งหมดทำแบบทดสอบหลังเรียนแต่ละข้อถูกมีจำนวนร้อยละ 80 (ถ้านักเรียนทำข้อสอบข้อใดถูกมีจำนวนไม่ถึงร้อยละ 80 แสดงว่าข้อไม่มีประสิทธิภาพและชี้ให้เห็นว่าจุดประสงค์ที่ตรงกับข้อนั้นมีข้อบกพร่อง)

วิทยา ใจวิถี (2548 : ออนไลน์) ให้แนวคิดเกี่ยวกับการหาประสิทธิภาพดังนี้

วิธีที่ 1 วิธีบรรยายเปรียบเทียบสภาพก่อนและหลังการใช้นวัตกรรม จากการทดลองกับกลุ่มทดลอง บรรยายคุณภาพเพื่อให้เห็นว่าหลังการใช้นวัตกรรมแล้วผู้เรียนมีพัฒนาการเพิ่มขึ้นเป็นที่น่าพอใจมากน้อยเพียงใด

วิธีที่ 2 วิธีนิยามตัวบ่งชี้ที่แสดงผลลัพธ์ที่ต้องการแล้วเปรียบเทียบข้อมูลก่อนและหลังการใช้นวัตกรรม เช่น กำหนดผลสัมฤทธิ์ไว้ร้อยละ 65 แสดงว่าหลังการทดลองใช้นวัตกรรมแล้วผู้เรียนทุกคนจะต้องผ่านเกณฑ์ที่กำหนดไว้ร้อยละ 65 จึงจะถือว่านวัตกรรมนั้นมีประสิทธิภาพ

วิธีที่ 3 วิธีคำนวณหาอัตราส่วนระหว่างร้อยละของจำนวนผู้เรียนที่ตอบแบบทดสอบอิงเกณฑ์ (P1) ต่อร้อยละของคะแนนเต็มที่กำหนดผ่านเกณฑ์ (P2) เช่น P1:P2=75:60 หมายถึง มีผู้เรียนจำนวนร้อยละ 75 ที่ผ่านเกณฑ์ร้อยละ 60 ของคะแนนเต็มจึงถือว่านวัตกรรมมีประสิทธิภาพ

วิธีที่ 4 โดยการใช้สูตร (E_2) ต้องกำหนดค่าไว้ก่อนการทดลอง เช่น 80/80

(E_1) = ค่าเฉลี่ยร้อยละของคะแนนเต็มระหว่างการปฏิบัติการใช้นวัตกรรม

(E_2) = ค่าเฉลี่ยร้อยละของคะแนนเต็มหลังการใช้นวัตกรรม

การทดลองใช้นวัตกรรมเพื่อหาประสิทธิภาพ (Efficiency)

1. ทดลอง 1 : 1 โดยเลือกนักเรียนให้อ่านและตอบคำถามแล้วปรับปรุง
2. ทดลองกับกลุ่มเล็ก (10 คน) แล้วปรับปรุง
3. ทดลองภาคสนามเพื่อหาประสิทธิภาพตามเกณฑ์ของ Bloom ได้เสนอไว้ที่

75%-90% วิธีหาประสิทธิภาพโดยใช้สูตร (E_1/E_2)

$$E_1 = \frac{\text{คะแนนเฉลี่ย}}{\text{คะแนนเต็ม}} \times 100$$

$$\text{ค่าเฉลี่ย} = \frac{\text{คะแนนรวมของคะแนนเก็บ}}{\text{จำนวนนักเรียนที่ใช้ทดลอง}} \times 100$$

$$E_2 = \frac{\text{คะแนนเฉลี่ย}}{\text{คะแนนเต็ม}} \times 100$$

$$\text{ค่าเฉลี่ย} = \frac{\text{คะแนนรวมของคะแนนเก็บ}}{\text{จำนวนนักเรียนที่ใช้ทดลอง}} \times 100$$

สรุปได้ว่า เกณฑ์ในการหาประสิทธิภาพของชุดกิจกรรมการเรียนรู้ เรื่อง การพ่อนหมากถั่วดิน โดยใช้แหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น สารระเหยธรรมชาติ สำหรับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ตั้งเกณฑ์ไว้ 80/80

80 ตัวแรก (E₁) คือนักเรียนทั้งหมดจากการประเมินพฤติกรรม การประเมินผลงาน และทดสอบย่อยหลังเรียนแต่ละชุดกิจกรรม ได้คะแนนเฉลี่ยร้อยละ 80 ส่วนตัวเลข 80 ตัวหลัง (E₂) คือนักเรียนทั้งหมดที่ทำแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในแต่ละชุดหลังเรียนได้คะแนนเฉลี่ยร้อยละ 80 ถือว่าเป็นประสิทธิภาพของผลสัมฤทธิ์

การหาดัชนีประสิทธิผล

ดัชนีประสิทธิผลคือ ความแตกต่างของคะแนนการทดสอบก่อนเรียนและคะแนนการทดสอบหลังเรียนเป็นการทดสอบความแตกต่างเกี่ยวกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน โดยคำนวณได้จาก การหาความแตกต่างของการทดสอบก่อนและหลังการทดลองด้วยคะแนนพื้นฐานได้จากการคำนวณหาค่า t-test (Dependent Samples) หรือหาค่าดัชนีประสิทธิผล (E.I.) ดังนี้

เผชิญ กิจระการ และสมนึก ภัทพิชญ์ (2545 : 30-36) อธิบายถึงการหาดัชนีประสิทธิผลไว้ ดังนี้

1. การหาพัฒนาการที่เพิ่มขึ้นของผู้เรียน โดยอาศัยการหาค่า t-test (Dependent Samples) เป็นการพิจารณาว่านักเรียนมีการพัฒนาการเพิ่มขึ้นอย่างเชื่อถือได้หรือไม่ โดยทำการทดสอบกับนักเรียนทุกคนก่อนเรียน (Pretest) และหลังเรียน (Posttest) แล้วนำมาหาค่า t-test (Dependent Samples) หากมีนัยสำคัญทางสถิติ ก็ถือว่านักเรียนกลุ่มที่ผู้วิจัยกำลังศึกษามีการพัฒนาการเพิ่มขึ้นอย่างเชื่อถือได้

2. การหาพัฒนาการที่เพิ่มขึ้นของผู้เรียน โดยอาศัยการหาค่าดัชนีประสิทธิผล (Effectiveness Index : E.I.) มีสูตร ดังนี้

$$E.I. = \frac{P2 - P1}{Total - P1}$$

เมื่อ P1 แทน ผลรวมของคะแนนก่อนเรียนทุกคน
 P2 แทน ผลรวมของคะแนนหลังเรียนทุกคน
 Total แทน ผลคูณของจำนวนนักเรียนกับคะแนนเต็ม

จำนวนเศษของ E.I. จะเป็นเศษที่ได้จากการวัดระหว่างการทดสอบก่อนเรียนและการทดสอบหลังเรียน ซึ่งคะแนนทั้ง 2 ชนิดนี้ จะแสดงถึงค่าร้อยละของคะแนนรวมสูงที่สุดที่ได้ตัวหารของดัชนี คือ ความแตกต่างระหว่างคะแนนทดสอบก่อนเรียน และคะแนนสูงที่สุดที่นักเรียนสามารถทำได้

การหาค่าดัชนีประสิทธิผล (E.I.) เป็นการพิจารณาพัฒนาการในลักษณะที่ว่าเพิ่มขึ้นเท่าไร ไม่ได้ทดสอบว่าเพิ่มขึ้นอย่างเชื่อถือได้หรือไม่ มีข้อสังเกตบางประการเกี่ยวกับค่าดัชนีประสิทธิผล ดังนี้

1. ค่าดัชนีประสิทธิผล เป็นเรื่องของอัตราส่วนของผลต่างจะมีค่าสูงสุดเป็น 1.00 ส่วนค่าต่ำสุดไม่สามารถกำหนดได้เพราะมีค่าต่ำกว่า -1.00 ก็ได้ และถ้าค่าเป็นค่าลบแสดงว่าคะแนนผลสอบก่อนเรียนมากกว่าหลังเรียน ซึ่งมีความหมายว่าระบบการเรียนการสอนหรือสื่อที่ใช้ไม่มีคุณภาพ

1.1 ถ้าผลสอบก่อนเรียนของนักเรียนทุกคนได้คะแนนรวมเท่าไรก็ได้ (ยกเว้น ได้คะแนนเต็มทุกคน) ค่าของ E.I. จะเป็น 1

1.2 ถ้าผลสอบก่อนเรียนมากกว่าหลังเรียนค่า E.I. จะเป็นลบซึ่งต่ำกว่า -1.00 ก็ได้

1.3 การแปลความหมายของค่า E.I. ไม่น่าจะแปลความหมายเฉพาะค่าที่คำนวณได้ว่านักเรียนมีพัฒนาการขึ้นเท่าไร หรือคิดเป็นร้อยละเท่าไร แต่ควรจะดูข้อมูลเดิม ประกอบด้วยว่าหลังเรียนนักเรียนมีคะแนนเพิ่มขึ้นเท่าไร ในบางครั้งคะแนนหลังสอนเพิ่มขึ้นเล็กน้อย เป็นเพราะว่ากลุ่มนั้นมีความรู้เดิมในเรื่องนั้นมากอยู่แล้ว ซึ่งไม่ใช่เรื่องเสียหาย สรุปว่าค่า E.I. ที่เกิดขึ้นแต่ละกลุ่มไม่สามารถเปรียบเทียบกันได้ เพราะไม่ได้เริ่มจากฐานของความรู้ที่เท่ากัน ค่า E.I. ของแต่ละกลุ่มก็อธิบายพัฒนาการเฉพาะกลุ่มเท่านั้น

2. การแปลผล ถ้า E.I. ได้ตารางในบทที่ 4 (ผลการวิเคราะห์ข้อมูล) ของวิทยานิพนธ์ (Thesis) หรือการค้นคว้าอิสระ (Independent Study) มักจะใช้ข้อความไม่เหมาะสมทำให้ผู้อ่านเข้าใจความหมายของ E.I. ผิดจากความเป็นจริง เช่น E.I. มีค่าเท่ากับ 0.6240 ก็มักจะกล่าวว่ “ค่าดัชนีประสิทธิผลเท่ากับ 0.6240 ซึ่งแสดงว่านักเรียนมีความรู้เพิ่มขึ้นร้อยละ 62.40” ซึ่งในความเป็นจริงค่า E.I. เท่ากับ 0.6240 เพราะคิดเทียบจากค่า E.I. สูงสุดเป็น 1.00 ดังนั้นถ้าคิดเทียบเป็นร้อยละก็คือคิดเทียบจากค่าสูงสุดเป็น 100 E.I. จะมีค่า 62.40 จึงควรใช้ข้อความว่า “ค่าดัชนีประสิทธิผล เท่ากับ 0.6240 แสดงว่านักเรียนมีความรู้เพิ่มขึ้น 0.6240 หรือคิดเป็นร้อยละ 62.40” (ไม่ใช่แสดงว่านักเรียนมีความรู้เพิ่มขึ้นร้อยละ 62.40)

เผชิญ กิจระการและ สมนึก ภัทธิษณี (2545 : 1-3) ดัชนีประสิทธิผลสามารถนำมาประยุกต์ใช้เพื่อประเมินสื่อ โดยเริ่มจากการทดสอบก่อนเรียน ซึ่งเป็นตัววัดว่าผู้เรียนความรู้พื้นฐานอยู่ระดับใด รวมถึงการวัดทางด้านความเชื่อ เจตคติ และความตั้งใจของผู้เรียน นำคะแนนที่ได้จากการทดสอบมาแปลงให้เป็นร้อยละ และหาค่าคะแนนสูงสุดที่เป็นไปได้

จากนั้นนำนักเรียนเข้ารับการทดสอบเสร็จแล้ว ทำการออกคะแนนที่ได้มาหาค่าดัชนีประสิทธิผล โดยนำคะแนนก่อนเรียนไปลบออกจากคะแนนหลังเรียนได้เท่าใดนำมาหารด้วยค่าที่ได้จากค่าทดสอบสูงสุดที่ผู้เรียนสามารถทำได้ ลบด้วยคะแนนทดสอบก่อนเรียน โดยให้อยู่ในรูปร้อยละจากการคำนวณ พบว่า ค่าดัชนีประสิทธิผลจะมีค่าอยู่ระหว่าง -1.00 ถึง 1.00 หากค่าทดสอบก่อนเรียนเป็น 0 และการทดสอบหลังเรียน ปรากฏว่านักเรียนไม่มีการเปลี่ยนแปลง คือได้คะแนน 0 เท่าเดิม แต่ถ้าคะแนนทดสอบก่อนเรียนเท่ากับ 0 และคะแนนทดสอบหลังเรียน นักเรียนทำได้สูงสุด คือ เต็มค่า E.I. จะเท่ากับ 1.00 แต่ถ้าคะแนนทดสอบหลังเรียนน้อยกว่าคะแนนทดสอบก่อนเรียนค่าที่ออกมาจะเป็นลบ

สรุปได้ว่าการหาค่าแสดงความก้าวหน้าด้านการเรียนรู้หาได้ด้วย ดัชนีประสิทธิผล (E.I.) คือ ค่าที่แสดงถึงความก้าวหน้าของนักเรียนที่เรียนรู้จากการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ได้มาโดยการนำคะแนนผลรวมของคะแนนทดสอบหลังเรียน ลบด้วยผลรวมของคะแนนทดสอบก่อนเรียนหารด้วยจำนวนนักเรียนคูณด้วยคะแนนเต็มลบด้วยผลรวมของคะแนน โดยใช้ t-test (Dependent Samples) เปรียบเทียบคะแนนก่อนและหลังเรียน

ความพึงพอใจ

1. ความหมายของความพึงพอใจ

ในการศึกษาความหมายของความพึงพอใจ มีผู้ให้ความหมายของความพึงพอใจไว้ดังนี้

กิติมา ปรีดีดิลก (2532 : 301) กล่าวว่า ความพึงพอใจ หมายถึง ความรู้สึกที่ชอบหรือพอใจที่มีต่อองค์ประกอบและสิ่งจูงใจในด้านต่าง ๆ และได้รับการตอบสนองต่อความต้องการของเขาได้

มณี โพธิเสน (2543 : 12) กล่าวว่า ความพึงพอใจ หมายถึง ความรู้สึกยินดี เจตคติที่ดีของบุคคลเมื่อได้รับการตอบสนองความต้องการของตน ทำให้เกิดความรู้สึกดีในสิ่งนั้น ๆ

ไชยวัฒน์ ชาญปรีชารัตน์ (2543 : 52) กล่าวว่า ความพึงพอใจ หมายถึง ความรู้สึกของบุคคลที่มีต่องานที่ปฏิบัติในทางบวก คือรู้สึกชอบ รัก พอใจ หรือเจตคติที่ดีต่องานเกิดจากการได้รับการตอบสนองความต้องการทั้งด้านวัตถุ และด้านจิตใจ เป็นความรู้สึกดี หรือมีเจตคติที่ดีของบุคคลนั้น ๆ เมื่อได้รับการตอบสนองความต้องการ หรือแรงจูงใจ

กรซกร ชาวติ (2544 : 10) กล่าวว่า ความพึงพอใจ หมายถึง ความรู้สึกหรือมีเจตคติที่ดีของบุคคลนั้นๆ เมื่อได้รับการตอบสนองตามความคาดหวังและความต้องการของตนเองจึงทำให้เกิดความรู้สึกดีต่อสิ่งนั้นๆ

อิสริยา พจนธารี (2544 : 24) กล่าวว่า ความพึงพอใจ หมายถึง ความรู้สึกชอบเห็นด้วย ประทับใจ ภูมิใจ ยินดี ในสิ่งที่สอดคล้องกับความต้องการของตนเอง ความพึงพอใจก่อให้เกิดความร่วมมือร่วมใจอันดีต่อกัน ความสามัคคีในหมู่คณะ และเป็นปัจจัยประการหนึ่งที่ช่วยให้การดำเนินงานประสบความสำเร็จ

วาสนา จันทรอุไร (2546 : 5) กล่าวว่า ความพึงพอใจ หมายถึง ความรู้สึกหรือทัศนคติที่ดี ที่เกิดจากการสัมผัส การรับรู้ ทำให้เกิดการเรียนรู้ ยอมรับ เป็นไปตามที่คาดหวังที่ทำให้เกิดความสามารถในการเรียนรู้ได้ดียิ่งขึ้น

สรุปได้ว่า ความพึงพอใจ หมายถึง ความรู้สึก รัก ชอบ ยินดี เต็มใจ ยอมรับ หรือมีเจตคติที่ดีของแต่ละบุคคล เมื่อได้รับการตอบสนองความต้องการของตนในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ทำให้เกิดความรู้สึกดีในสิ่งนั้นๆ

2. ทฤษฎีเกี่ยวกับความพึงพอใจ

ทฤษฎีเกี่ยวกับความพึงพอใจมีหลายทฤษฎี ทฤษฎีที่ได้การยอมรับอย่างกว้างขวางที่ผู้วิจัย ได้แก่ ทฤษฎีความต้องการตามลำดับขั้นของมาสโลว์ (Maslow Hierarchy of Needs) มาสโลว์ (Maslow, 1970 ; อ้างอิงมาจาก กรซกร ชาวติ, 2544 : 11) ได้ตั้งทฤษฎีนี้โดยมีแนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับพฤติกรรมของมนุษย์ ไว้ดังนี้

2.1. บุคคลต้องย่อมมีความต้องการอยู่เสมอและไม่สิ้นสุด ขณะที่ความต้องการใดได้รับการตอบสนองแล้ว ความต้องการอย่างอื่นก็จะเกิดขึ้นอีกไม่มีวันจบสิ้น

2.2 ความต้องการที่ได้รับการตอบสนองแล้ว จะไม่เป็นสิ่งจูงใจของพฤติกรรมอื่น ๆ ต่อไป ความต้องการที่ยังไม่ได้รับการตอบสนองจึงเป็นสิ่งจูงใจกับพฤติกรรมของคนนั้น

2.3. ความต้องการของบุคคล จะเรียงเป็นลำดับขั้นตอนความสำคัญเมื่อความต้องการระดับต่ำได้รับการตอบสนองแล้ว บุคคลก็จะให้ความสนใจกับความต้องการระดับสูงต่อไปลำดับความต้องการของบุคคลมี 5 ขั้นตอนลำดับขั้นดังนี้

2.3.1 ความต้องการทางร่างกาย (Physiological Needs) เป็นความต้องการของมนุษย์เบื้องต้นเพื่อความอยู่รอดของชีวิต เช่น ความต้องการในเรื่องของอาหาร น้ำ อากาศ เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค ที่อยู่อาศัย ความต้องการทางเพศ ความต้องการทางด้านร่างกายจะ

มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของตนก็ต่อเมื่อความต้องการทั้งหมดของคนยังไม่ได้รับการตอบสนอง

2.3.2 ความต้องการความปลอดภัยหรือความมั่นคง (Security of Safety Needs) ถ้าหากความต้องการทางด้านร่างกายได้รับการตอบสนองตามสมควรแล้วมนุษย์ต้องการในขั้นสูงต่อไป ก็เป็นความรู้สึกที่ต้องการความปลอดภัยหรือมั่นคงในปัจจุบันและอนาคต ซึ่งรวมถึงความก้าวหน้าและความอบอุ่นใจ

2.3.3 ความต้องการทางสังคม (Social or Belonging Needs) ภายหลังจากที่คนได้รับการตอบสนองในสองขั้นดังกล่าวแล้วก็จะมีความต้องการที่สูงขึ้น คือ ความต้องการทางสังคมเป็นความต้องการที่จะเข้าร่วมและได้รับการยอมรับในสังคม ความเป็นมิตรและความรักจากเพื่อน

2.3.4 ความต้องการที่จะได้รับการยกย่องนับถือ (Esteem Needs) เป็นความต้องการ ให้อื่นยกย่องให้เกียรติและเห็นความสำคัญของตน อยากเด่นในสังคมนวมถึงความสำเร็จ ความรู้ความสามารถ ความเป็นอิสระและเสรีภาพ

2.3.5 ความต้องการความสำเร็จในชีวิต (Self Actualization) เป็นความต้องการระดับสูงสุดของมนุษย์ ส่วนมากจะเป็นการอยากจะเป็น อยากจะได้ตามความคิดของตน หรือต้องการจะเป็นมากกว่าที่ตัวเองเป็นอยู่ในขณะนี้

สาระสำคัญของทฤษฎีความต้องการตามลำดับขั้นของมาสโลว์ สรุปได้ว่า ความต้องการทั้ง 5 ชั้นของมนุษย์มีความสำคัญไม่เท่ากัน บุคคลแต่ละคนจะปฏิบัติตนให้สอดคล้องกับการบำบัดความต้องการในแต่ละขั้นที่เกิดขึ้น การมุ่งใจตามทฤษฎีนี้จะต้องพยายามตอบสนองความต้องการของมนุษย์ ซึ่งมีความต้องการลำดับขั้นที่แตกต่างกันไป และความต้องการในแต่ละขั้นจะมีความสำคัญแก่บุคคลมากน้อยเพียงใดนั้น ก็ขึ้นอยู่กับความพึงพอใจในสิ่งที่ได้รับจากการตอบสนองความต้องการในลำดับนั้น ๆ ดังนั้นชุดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ดี จึงต้องตอบสนองความต้องการของนักเรียน

บริบทของโรงเรียน

1. ที่ตั้งโรงเรียน

โรงเรียนค่านางดุ่มโนนสวรรค์ ตั้งอยู่หมู่ที่ 5 ตำบลบุงเลิศ อำเภอมะขาม จังหวัดร้อยเอ็ด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด เขต 3 ห่างจากอำเภอมะขาม 7 กิโลเมตร ห่างจากสำนักงานเขตการพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด เขต 3 ประมาณ 23 กิโลเมตร ห่างจากจังหวัดร้อยเอ็ดประมาณ 75 กิโลเมตร

2. ข้อมูลบุคลากร (โรงเรียนค่านางดุ่มโนนสวรรค์. 2556 : 20-29)

ตารางที่ 3 ข้อมูลบุคลากร โรงเรียนค่านางดุ่มโนนสวรรค์

สถานภาพ บุคลากร	จำนวน			ระดับการศึกษาสูงสุด				อายุ เฉลี่ย	ประสพ การณ์ เฉลี่ย
	ชาย	หญิง	รวม	<ป.ตรี	ป. ตรี	ป. โท	ป. เอก		
ผู้บริหาร	1	-	1	-	-	1	-	45	17
ครูประจำการ	6	7	13	-	12	1	-	46	25
พนักงาน ราชการ		1	1	-	1	-	-	38	15
นักการ/ภารโรง	1	-	1	1	-	-	-	49	25
รวม	8	8	16	1	13	2	-	45	12

3. ข้อมูลนักเรียนโรงเรียนค่านางดุ่มโนนสวรรค์

ตารางที่ 4 จำนวนห้องเรียน นักเรียน โรงเรียนค่านางดุ่มโนนสวรรค์ จำแนกตามระดับชั้นและปีการศึกษา 2556

ระดับชั้น	ปีการศึกษา 2556	
	จำนวนห้องเรียน	จำนวนนักเรียน
อนุบาล 1	1	15
อนุบาล 2	1	18
ประถมศึกษาปีที่ 1	1	12
ประถมศึกษาปีที่ 2	1	8
ประถมศึกษาปีที่ 3	1	11

ระดับชั้น	ปีการศึกษา 2556	
	จำนวนห้องเรียน	จำนวนนักเรียน
ประถมศึกษาปีที่ 4	1	9
ประถมศึกษาปีที่ 5	1	12
ประถมศึกษาปีที่ 6	1	10
มัธยมศึกษาปีที่ 1	1	12
มัธยมศึกษาปีที่ 2	1	10
มัธยมศึกษาปีที่ 3	1	10
รวม	11	127

4. สภาพการเรียนรู้การสอนกลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ(นาฏศิลป์)

การจัดกิจกรรมการเรียนรู้การสอนนาฏศิลป์ นักเรียนจะต้องเรียนรู้โดยลงมือปฏิบัติจริงและต้องเรียนภาคทฤษฎีก่อนที่จะลงมือปฏิบัติ จึงจะทำให้นักเรียนสามารถเรียนรู้ได้อย่างเต็มศักยภาพ แต่จากการจัดกิจกรรมการเรียนรู้การสอนของโรงเรียนค่านางคุ้ม โนนสวรรค์ นักเรียนยังขาดความรู้ความเข้าใจในทักษะการฟ้อนรำ เนื่องจากครูผู้สอนไม่มีสื่อการสอนที่เหมาะสมในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ จึงมีปัญหาในการจัดการเรียนการสอน ครูจึงใช้วิธีการสอนแบบบรรยายและใช้วิธีการเขียนบนกระดานให้นักเรียนเรียนรู้ตาม ทำให้เวลาส่วนใหญ่หมดไปกับการเรียนภาคทฤษฎีเวลาที่สอนภาคปฏิบัติจึงมีน้อย ทำให้นักเรียนเกิดความเบื่อหน่ายนักเรียนไม่กระตือรือร้นในการเรียนรู้ รวมทั้งโรงเรียนยังขาดสื่อการเรียนการสอนที่จะช่วยให้ครูพัฒนาการเรียนการสอนในวิชานาฏศิลป์ให้มีประสิทธิภาพ ตามศักยภาพของนักเรียน ส่งผลให้ผู้เรียนขาดการเรียนรู้อย่างมีความหมายไม่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้จริงในชีวิตประจำวันและทำให้ผู้เรียนขาดความสนใจ ความถนัดและความสามารถด้านนาฏศิลป์ไม่ได้รับการพัฒนาให้เต็มตามศักยภาพของตน ซึ่งทำให้เกิดการสูญเปล่าทางการศึกษา จึงควรเร่งพัฒนาการจัดการเรียนการสอนให้ครูผู้สอนสามารถดำเนินการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้เกิดความเข้าใจ ทักษะและเจตคติที่ดีต่อเอกลักษณ์ของท้องถิ่น

การสร้างชุดกิจกรรมการฟ้อนถั่วลิสงเป็นการอนุรักษ์ไว้ซึ่งภูมิปัญญาท้องถิ่นและเพื่อให้บรรลุตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตรท้องถิ่นการฟ้อนถั่วลิสงของโรงเรียนค่านางคุ้ม โนนสวรรค์ การสร้างชุดกิจกรรมจึงเป็นแนวทางหนึ่งในการอนุรักษ์และเก็บรักษาไว้ให้คนที่สนใจเรียนรู้ทั้งในและนอกห้องเรียน

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาและสร้างชุดกิจกรรมในการเรียนการสอนเรื่องการพ้องหมากั่ววุ้น เพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้เนื้อหาเกี่ยวกับขั้นตอนและกรรมวิธีในการปลูกถั่วลิสงการเก็บเกี่ยว ด้วยท่าทางรายรานาฏศิลป์พื้นบ้านอีสานที่อ่อนช้อยสวยงามเพื่อมุ่งเน้นให้ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจ ทักษะปฏิบัติและเจตคติที่ดีต่อการสืบสานภูมิปัญญาอาชีพเกษตรกรรมในท้องถิ่น นาฏศิลป์และดนตรีพื้นบ้านของท้องถิ่น โดยผ่านกิจกรรมการเรียนรู้แบบบูรณาการที่จะทำให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้แบบองค์รวมและสามารถเชื่อมโยงสู่ชีวิตประจำวันได้อย่างมีประสิทธิภาพ

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1. งานวิจัยในประเทศ

ประเสริฐ พลอยบุตร (2550 : 42 - 46) ศึกษาผลการพัฒนาชุดกิจกรรมการเรียนรู้ เกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนบ้านหนองจอกวังคำแพง อำเภอสรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์ สำหรับนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4, 5 และ 6 จำนวน 51คน ซึ่งได้มาโดยการสุ่มแบบเฉพาะเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือ แผนการจัดการเรียนรู้ ชุดกิจกรรมการเรียนรู้ แบบทดสอบผลสัมฤทธิ์ แบบสอบถามความคิดเห็นต่อกิจกรรม สถิติที่ใช้ในการวิจัยคือค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และการหาประสิทธิภาพของหลักสูตร โดยใช้ E_1/E_2 ผลของการวิจัยพบว่า ชุดกิจกรรมการเรียนรู้มีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ 82.25 /91.13 นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติระดับ 0.05 นักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 และปีที่ 5 มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังการใช้ชุดกิจกรรมมากกว่านักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ($P < .05$) นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 และปีที่ 6 มีความคิดเห็นด้วยเกี่ยวกับการเรียนด้วยชุดกิจกรรมการเรียนรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง แต่นักเรียนระดับชั้นปีที่ 5 มีความคิดเห็นด้วยอยู่ในระดับมาก โดยสรุปชุดกิจกรรมการเรียนรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมใน โรงเรียนบ้านหนองจอกวังคำแพงมีประสิทธิภาพเหมาะสม สามารถนำไปใช้พัฒนาผู้เรียนให้มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้น

สันติภาพ อุดมมงคล (2550 : 67-73) ศึกษาการชุดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เอื้อต่อการดำรงชีวิตตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง เรื่อง การผลิตพืช สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษา

ปีที่ 4 จำนวน 44 คน ซึ่งได้มาโดย การเลือกแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือ แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน แบบสอบถามวัดความพึงพอใจ สถิติที่ใช้วิจัยคือ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ร้อยละ และแบบวัดดัชนีความสอดคล้อง IOC ผลของการวิจัยพบว่า ชุดกิจกรรมการเรียนรู้ในภาพรวมมีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ 75/75 นักเรียนมีความพึงพอใจต่อชุดกิจกรรมอยู่ในระดับมาก

จิราพร ไชยสุข (2553 : 70 -120) ศึกษาการพัฒนาชุดกิจกรรมการเรียนรู้ การอนุรักษ์ทรัพยากรน้ำคลองสินปุน สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 จำนวน 40 คน ซึ่งได้มาโดย การสุ่มแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือ แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน แบบสอบถามความตระหนักและเจตคติต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรน้ำ แบบประเมินพฤติกรรมการทำงานกลุ่ม แบบสังเกตทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ สถิติที่ใช้ในการวิจัยคือ การหาค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าร้อยละ และทดสอบความแตกต่างโดยการทดสอบค่า t-test ผลของการวิจัยพบว่า ชุดกิจกรรมการเรียนรู้มีคุณภาพอยู่ในระดับดี และมีประสิทธิภาพ 83.96 /82.88 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ 80/80 โดยนักเรียนมีความรู้ ความเข้าใจ ความตระหนัก และเจตคติที่ดีต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรน้ำหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 95

กานดา เวียงบาล (2554 : 63 -85) ศึกษาการพัฒนาชุดฝึกการออกเสียงภาษาอังกฤษ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โดยประยุกต์จากรูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ของ British Council การศึกษามหาบัณฑิต สาขาภาษาอังกฤษ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม จำนวน 405 คน ได้มาโดยการสุ่มแบบกลุ่ม เครื่องมือที่ใช้ในวิจัย คือชุดฝึก แบบทดสอบแบบสอบถามความพึงพอใจ สถิติที่ใช้ในการวิจัยคือ สถิติพื้นฐาน การหาความสอดคล้อง IOC ผลของการวิจัยพบว่า ชุดกิจกรรมการออกเสียงภาษาอังกฤษมีประสิทธิภาพเท่ากับ 81.31/81.15 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ 80 /80 ที่ผู้วิจัยตั้งไว้ และมีผลสัมฤทธิ์ทางทางเรียนหลังเรียนเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 และนักเรียนมีความพึงพอใจ โดยรวมรายด้านอยู่ในระดับมาก

ประภาพันธุ์ ไช้มาลา (2554 : 100-101) ศึกษาการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น เรื่องการทำขนมนางเล็ด กลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จำนวน 76 คน ซึ่งได้มาโดยการสุ่มแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือ หลักสูตรท้องถิ่น แผนการจัดการเรียนรู้ แบบสะท้อนผลการจัดการเรียนรู้ แบบบันทึกการสังเกตพฤติกรรม แบบประเมินคุณลักษณะ แบบประเมินความสามารถในการปฏิบัติงาน แบบประเมินความสามารถในการแก้ปัญหา แบบทดสอบผลสัมฤทธิ์ แบบประเมินความ

คิดเห็น แบบประเมินการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น วิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ ใช้สถิติร้อยละ สถิติที่ใช้ในการวิจัย คือ หาค่าร้อยละ พบว่า นักเรียนมีคุณลักษณะอันพึงประสงค์อยู่ในเกณฑ์ พอใช้ นักเรียนมีความสามารถในการทำงานอยู่ในเกณฑ์พอใช้ นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์มากกว่า เกณฑ์ที่กำหนด นักเรียนเห็นด้วยอย่างมากต่อหลักสูตรท้องถิ่น

2. งานวิจัยต่างประเทศ

ลอเรนซ์ อีลีเนอร์ บอร์ดวินแลน (Lowrey, Eleanor Blodwyn Lane. 1978 : 817-A) ได้ศึกษาการใช้แบบฝึกเสริมทักษะกับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-3 จำนวน 87 คน พบว่า นักเรียนที่ได้รับการฝึกโดยใช้แบบฝึกเสริมทักษะที่มีคะแนนสอบหลังทำแบบฝึกมากกว่าก่อนทำแบบฝึกทักษะ และนักเรียนสามารถทำแบบฝึกทักษะ ได้ถูกต้องเฉลี่ยร้อยละ 98.80

จูฮี (Joohe. 2004 : 1295-A) ได้พัฒนาหลักสูตรดนตรีสำหรับเด็กปฐมวัยของนักเรียนประเทศเกาหลีใต้ จุดประสงค์ของการวิจัยเพื่อพัฒนาและประเมินหลักสูตรดนตรีสำหรับเด็กปฐมวัยของนักเรียนประเทศเกาหลีใต้ การพัฒนาหลักสูตรดนตรีแบบออดี้เป็นการวิจัย เชิงปฏิบัติการ ประกอบด้วยแผนการเรียนรู้สำหรับปีการศึกษา 2 ปี เด็กอายุ 5 ปีที่เป็นกลุ่มตัวอย่างมีประสบการณ์ด้านการเรียนการสอนหลักสูตรดนตรีมาก่อน กลุ่มทดลองที่ 1 มีประสบการณ์ด้านการเรียนหลักสูตรดนตรีแบบออดี้มาแล้ว 1 ปี กลุ่มที่ 2 มีประสบการณ์ด้านการเรียนหลักสูตรดนตรีแบบออดี้มาแล้ว 2 ปี กลุ่มควบคุมที่ 1 และ 2 ไม่มีประสบการณ์ด้านการเรียนหลักสูตรดนตรีแบบออดี้มาก่อน ผลการวิจัยกลุ่มทดลองทั้งสองกลุ่มมีประสิทธิภาพเรื่องเสียง ไม่แตกต่างกันความสามารถด้านจังหวะแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เมื่อเปรียบเทียบกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมหลักสูตรดนตรีสำหรับเด็กปฐมวัยของนักเรียนประเทศเกาหลีใต้สามารถเพิ่มสมรรถนะแก่ผู้เรียนได้จากการตอบแบบสอบถามของผู้บริหาร โรงเรียนแสดงว่าหลักสูตรดนตรีสำหรับเด็กปฐมวัยมีคุณค่าอย่างมากในการสอนทั้งกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม โดยเฉพาะกลุ่มทดลอง แสดงให้เห็นว่าดนตรีสำหรับเด็กปฐมวัยควรได้รับการปรับปรุงให้เหมาะสมกับวัยของเด็กเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด

คิตเทล (Kittel. 2004 : 883-A) ได้ศึกษาเรื่องการสร้างเกณฑ์การประเมินและการประเมินหลักสูตร โดยใช้แนวทางการศึกษาภาคบังคับ เพื่อทดสอบว่าแนวทางแต่ละแนวทางนั้นจำเป็นเอกลักษณ์ตัวเองจากแนวทางการจัดการศึกษาภาคบังคับเพื่อทดสอบว่าแนวทางแต่ละแนวทางนั้นจำเป็นเอกลักษณ์ของตัวเองจากแนวทางการจัดการศึกษาอื่น ๆ อีก

7 แนวทางหรือไม่ โดยเฉพาะด้านกระบวนการรับรู้ อารมณ์ พฤติกรรม การพัฒนา
 ธรรมชาติทั่วไป โดยรับข้อมูลเพิ่มเติมจากการสำรวจทั้งหมดเกี่ยวกับการเน้นเฉพาะเรื่อง
 แนวทางที่เป็นศูนย์กลางของสังคมเฉพาะจากงานวิจัยที่ผ่านมาจะเน้นการวิเคราะห์กฎเกณฑ์
 และความสำคัญของแนวทางแต่ละแนวทางแต่การวิจัยในครั้งนี้จะเน้นเรื่องของการเน้นมาก ๆ
 ที่นำมาใช้ในรูปแบบ “มาตรฐานที่คาดหวัง” โดยใช้แนวทางของรัฐสองครั้ง ครั้งแรก เมื่อ
 อภิปรายข้อ บังคับของนักเรียนทั้งหมดในโรงเรียน ครั้งที่สองเมื่ออภิปรายเกี่ยวกับเพศสัมพันธ์
 ของมนุษย์ที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อความศรัทธา ในชีวิตการสมรสแบบผัวเดียวเมียเดียว นำไปสู่
 การแต่งงานในที่สุด บทสรุปพบว่า มีข้อเด่น ๆ อยู่ 37 จุดด้วยกันซึ่งควรนำมาเป็นส่วนหนึ่ง
 ของการศึกษาภาคบังคับและจัดทำตำราเรียน ที่นำมาใช้ใน โครงการเรียนนี้และเพื่อหากองทุน
 เพื่อสนับสนุน

Tanner และ Landon (2009 : Website) ได้สร้างบทเรียนคอมพิวเตอร์ช่วยสอน
 เกี่ยวกับการออกเสียง หยุด เสียงเน้นหนัก ทำนองเสียงและความเข้าใจโดยรวมในการออกเสียง
 กับผู้เรียนที่เรียนภาษาอังกฤษเป็นภาษาที่สองใช้เวลา 13 สัปดาห์ 11 สัปดาห์สำหรับการเรียน
 โดยการใช้คอมพิวเตอร์ด้วยตัวเอง และสองสัปดาห์สำหรับการเก็บข้อมูล ใช้รูปแบบการ
 ทดลองแบบก่อนเรียน-หลังเรียน โดยแบ่งผู้เรียนเป็นกลุ่มควบคุมและกลุ่มทดลอง ผลวิจัย
 ปรากฏว่า การทดสอบทางสถิติการทดลองครั้งนี้มีผลดีต่อการรับรู้เรื่องของผู้เรียนเรื่องการออก
 เสียงหยุด เสียงเน้นหนัก ทำนองเสียง และความเข้าใจโดยรวมในการออกเสียงมากขึ้น แม้ว่าจะ
 มีเวลาจำกัด และฝึกในสภาพแวดล้อมที่ตนเองเป็นผู้ควบคุม